БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылдан үнделип эдилеттингеп

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 чыл. СЕНТЯБРЬ 30 ЧЕТВЕРГ № 234 (8694).

Өртээ 2 коп.

Ужудуушкунда — «Луна-19» биле «Космос-441»

Космос делгемин болгаш Хүн системазының планеталарын шинчилээриниң программазынга дүүштүр 1971 чылдың сентябрь 28-те Москваныы-биле 13 шакта Совет Эвилели «Луна-19» дээр автоматтыг станцияны салып үндүрерин бөттандырган.

Станцияның кол сорулгазы — Айның кылымал спутнигиниң орбитазындан Айны белгаш Ай чоогунуң космос делгемин эртем талазы-биле шинчилээри болур.

«Луна-19» дээр автоматтыг станция Черниң кылымал спутнигикиң орбитазындан Айже ужугуп үнген болгаш санап көргенинге чоок траекторияже үнген.

Телеметриктиг информацияның сан-медээлерин ёзугаар алырга, станцияның борт системалары болгаш агрегаттары ёй-тавында ажылдап чоруур.

Чөр кырының командылал-саналга комплекизиниң харекселдери станция-биле быжыг радио харылзааны тудуп турар.

Таарыштырылга-саналга төвү келген информацияны сайгарып ажылдап турар.

* * *

1971 чылдың сентябрь 28-те Совет Эвилели Черниң «Космос-441» дээр кылымал спутнигин эзлчег ёзугаар салып үндүрген.

Спутникте тургускан аппаратура ёй-тавында ажылдап чоруур. Таарыштырылга-саналга төвү келген информацияны сайгарып ажылдап турар.

(СЭТА).

СЭКП обкомунуң бюрозунда

ЭКОНОМИКТИГ БИЛИГЛЕРНИ МАССАЛАРЖЕ!

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның докталын бөттандырар хемчегларни айыткан докталды партия Тыва обкомунуң бюрозу хүлээп алган. Ында бо айтырыгның талазы-биле бистиң партиявыстың Төп Комитединиң чоокта чаа хүлээп алган докталының үжүк-дузалыын айыткан.

Ол докталда чаа өөредилге чылында эгелээш партия, комсомол чыдыышкынының системазынга болгаш массалыг пропаганданың хевирлеринге ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин СЭКП Төп Комитединиң докталынга дүүштүр организастаарын СЭКП Кызыл хооркомунга болгаш райкомнарга, парткомнарга, партия эге организацияларынга, облпрофсөвиделдер чөвүлелинге, ВЛКСМ обкомунга, бүдүрүлелериң болгаш колхозтарның, совхозтарның, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга дээскан.

Экономиктиг өөредилгени чыда дараазында хевирлерге организастаарын айтып турар болгаш райкомнарының 1) СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында теоретиктиг семинарларга, марксизм-ленинизминиң кежээки университединге удуртукчу кадрларның, бүдүрүлелериң, колхозтарның болгаш совхозтарның кол болгаш улуг специалистериниң өөредилгезин; 2) Партия болгаш комсомол чыдыышкынының политшколаларынга база теоретиктиг семинарларга улус ажыл-агыйының специалистериниң, ортумак звеноның удуртукчу кадрларының өөредилгезин; 3) Коммунистиг күш-ажылдың школаларынга (ол школаларның программазы-биле), агрозоошколаларга, бүдүрүлеңеп мергежилди бедидерининиң бүгү хевирлеринге, экономиктиг билиглерниң улусчу университеттеринге болгаш бүдүрүлелерниң чанында өөредилге комбинаттарынга, райониар төптеринге болгаш суурларга ажылчынналрның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның өөредилгезин организастаар. Оларга ону партия чыдыышкынының системазының экономиктиг билиглериниң үндезининериниң программазы-биле чорулар.

СЭКП ТК-ның докталынга дүүштүр коллективтиг керээлерни чарарда экономиктиг билиглиниң талазы-биле хемчегларни киирерин, социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрерде ону барымдаалаарын, а ол ышкаш ажылчынналрның болгаш колхозчуларның разрядын, мергежил талазы-биле клазын бедидерде, ажылдакчыларны чаа албан-ажылче депшидерде оларның экономиктиг билиглериниң деңнедин бедидерине негелдени күштелдирерин СЭКП Кызыл хооркомунга болгаш райкомнарынга, парткомнарга, эге организацияларга, облпрофчөвүлелинге, профсөвиделдериниң адырлар айы-биле обкомнарынга, бүдүрүлелериниң, совхозтарның болгаш колхозтарның удуртукчуларынга СЭКП обкомунуң бюрозунуң докталында хүлээдирип турар.

БЕШ ЧЫЛДЫ—ДӨРТ ЧЫЛДА

Коммунист Мария Михалеваның планы болгаш хүлээлгези

Хуралга коммунистер кодургүшкүн-биле чыглып, аңаа тугаалажыр айтырыг кижи бүрүзүнүң совуургалын хайныктырып турарын олар аразында чугаалажып, хууда санал-оналын соңчуп олурганнар. А хүнүң айтыры — «Социалистиг чарыштың организастаарын улам экижидер дугайында» партия Төп Комитединиң докталын таныжып көөру турган.

Социалистиг чарыш дээрге, ажылчы чоннарның боттарының диригүй чогаадыкчы чорууу, а бо докталда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырарынче угланган массаларның идепкейиниң болгаш инициативазының чаа озуушкүнүүре улуг идиг-дем берип, ону ёзу барымдаалап, эрегжей чорудуп турган хамыдыышкынарны шиитпирлин-биле чайладырын айыткан деп, алдетселчи демдеглээш, бүдүрүлеңеде чарыштың байдалын тодаргай көргускен.

Республика типографиязы коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты эдилеп турар. Ынчалза-даа соңгу чылдарда бүдүрүлеңеге берге байдалдар тургустунганын, ону чайладырының хемчегларин коммунистер ажыл-биле чугаалашкан. Байдал ам экижин кел чоруур.

— Бүдүрүлеңеде чарыштыг организастаар турарында чегнес чүүлдер ам-даа бар. Оон бир чижээ чарыштың калбак шептеренгей болуру, түңнелдерин деңнештирери ам-даа четпес, чаржын турар бригаларының аразында хүлээлгелерин документ кылдыр бадыткап кылып албааны, тускуе ажылчынналрның хуузунда плашпарын кылырынга чогуур дуза чедирбейн турарыскы чугаалаарга-ла четчир — деп, коммунист В. Попова айыткан.

Социалистиг чарышка коммунистериң ролюнуң, үлегерлиг болурунуң дугайында чугаага хамаарыштыр коммунистиг күш-ажылдың талыцчызы парлакчы Мария Максимовна Михалева ыныы дээн:

— Эрткен беш чылды хуусаа бетинде, чеди ай бурун гаар күүсеткен мен. Август айның түңнели-биле алырга ам ноябрь айның плавы күүсеттингеп болуп турар. **Ай саныңда планныг даалгаларның күүселдезин санап көргеш, бо чылдың планын октябрь 15-те күүседирин чедип алыр болгаш беш чылдың планын дөрт чыл иштинде күүседир деп хүлээлгени ап тур мен** — дээрге, улус оңу улуг ооруушкү-биле хүлээп алган.

«Эрес-хей, Мария». «Ол-даа шыдаар» дээш үнер оонмоон дыцналып, коммунистер чүүлдүүнүң детказынга илереткеннер.

Оон Мария Максимовна уламчылаан:

— Бистиң бригадавыста 6 кижи ажылдап турар. Хүн нормазын олар база-да ажыр күүседип келгеш болгаш бригада иштизи-биле ай саныңда планын 110 хуудан чедир кудуладып корбоон. Ам безин ноябрь айның үлүүнде ажылдап турар. Ынчаттаң **бистиң бригадавыс чыл планын ноябрь 7-де күүседиринге бүүрелдят бис.**

Бо дээрге партияның кыйгырымга коммунист бодунуң ажыл-херээ-биле харылаан, оскелерге үлегерин көргүзүп турары ол.

Мария Михалева типографиянга 26 ажыг чыл иштинде парлакчылап ажылдап келген, дүржүлгалыг кижилериниң бирозун. Ол парлаар янзы-бүрү машиналарга ажылдаарын эки шиңгээдип алган болгаш аңаа доктаамал бедик көргүүглерин чедип ап турар. Дөрт чыл бурунгаар «Виктория-фронт» деп чаа машина келирге, ону Мария Максимовнага быжыглаан. Чаа машинаның тургузуун база-ла чедиишкинниг өөренип алган, ону шын ажыглап, киргеп чүүлдерин эки шынаарлыг парлап кылырын хандырып шыдаан. Парлаар чүүлдер-де бар болза, бо машинага хүнде ийи нормавы күүседир арга бар. Моон коллектив чүве өрүкчүлериниң эки шынаарлыг материалды белеткээнинден хамаарыжыр.

Дүржүлгалыг эш хөй чылдар дургузунда бригадаңы удуртуп келген. Оң бичии коллектив коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты эдилеп турар. Ону чедип алырынга Мария Максимовнаның ачы-хавыяазы эккош эвес дээрин билдингир.

Бригадир дээрге харыысалгалыг болгаш хүндүлүг албан-хүлээлге. Ол чүгле организакчы болгаш кижизидикчи эвес. Ол дээрге — эң тергиин ажылчын. Ол адын Михалева бүзүредип-даа турар. Дөртку разрядтың бедик мергежилдиг ажылчыны. Боду чаа машинаны эки башкарарын чедип алгаш, аңаа Галина Цивкевичиниң өөредип каан. Бо чылын бригадазынга чаа өөренгенин хүлээп алгаш, ону-база эки ажылдап шыдаар кылдыр өөреткен.

Хөй-иштинчи, улусчу контроль болуунуң кежигүнү, четпестерге эптеп чок, эң-өөрүбиле эптиг-эвилең, толептиг кижилериниң бирозун. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Мария Михалева эртеңгеден чыглыышта оон депутадынга база соңгуттуруп чорааш.

Бүгү чурт күш-ажылчы залчегде туржуп турар. Совет кижилер Улуг Октябрьның бежен дөрт чылыңа алдаржыткан чарышка үлэм бедик хүлээлгелерни чаа турар. Оларның бирозунге Мария Михалева хамаарыжыр. Оон эгелеген саналдың типографиязының коллективинде детпинир салгакчылар бар деп, ол чугаалап турар.

Коллективте партия эге организациязы, профсөвиделдиң месткому болгаш дирекция чери ажылчынарның бедик хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседиринге тогуур байдалдарны тургузуп, дуза чедирери оларның хүлээлгеан болуур. Ынчангаш ол дээш моган чок ажылдаар аңаар.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: Мария МИХАЛЕВА ажыл үезинде.
А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Совет-индий чугаалажыышкыннар

Сентябрь 28-те, хүнүң бирги чартында Кремльге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның болгаш Индия Республиканың Совет Эвилелинде албанның аян-чоруун кылып келген Премьер-Министри Индира Гандиниң аразында чугаалажыышкыннар эгелээн.

Чугаалажыышкыннар үезинде Совет Эвилели биле Индия Республиканың аразында Тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында 1971 чылдың августуң 9-та ат салган Керээге дүүштүр совет-индий харылзааларны улам быжыглаарының болгаш хөгжүдериниң айтырыгларын, а ол ышкаш ийи талага соңуургалдыг боон турар чүгула даштыкы политиктиг айтырыгларны чугаалажып көргеп.

Хүнүң ийиги чартында совет-индий чугаалажыышкыннар үргүлчүлээн.

Чугаалажыышкыннар чүректиң ханызындан шынчы болгаш бот-боттарын билчириниң байдалында болуп эрткен.

(СЭТА).

Социалистиг чарыштың ачызында

Тоску беш чыл планының баштайгы чылының даалгазы хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш «Востокэнергомонтаж» трезиниң Кызылда көжүп чоруур механизастаадыгган колонизының ажыл-ишчилери чыл эгезинден бээр социалистиг чарышты бригадалар аразынга калбарткан. Оон түңнелин ай саныңга үнүрер, үш үзээ бирги черни алган бригадага 150 рубльдиң шаңналын тыпсырын чарыштың негелдезинде айыткан.

Коллективтиң кижилери боттарының мурнунда салдынган соргулгаларның харыысалгалының медерел билип, күш-ажылдың организациязын экижидер болгаш бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш социалистиг чарыштың негелделерин ёзугаар ажылдап келген. Шудургу күш-ажылдың ачызында монтажчылар тос айларның оналгазын хуусаа бетинде күүсеткен, ноябрьның үдүүнде ажылдап турар.

«Социалистиг чарышты организастаарын улам экижидер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң докталын мехколонналың ажыл-ишчилери таныжып көргеш, ону моон соңгаар улам экижидериниң талазы-биле ажыктыг саналдарын берип, коллективтиң мурнунда салдынган соргулгаларны чедиишкиниг шиитпирлээринге идепкейлиг кирежири-биле боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган. Ынчангаш монтажчылар чыл планын Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 54 чыл ооңнун хүнүнге чедир күүседир хүлээлгени алгаш, кыымак ажылдап турар.

(Бистиң корр.).

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 54 ЧЫЛ ООҢГА...

Чөөн-Хемчик райондан медээлер

КҮСКҮ АЖЫЛДАР

Дүжүттү чидириг чоокка ажаан алырынга демнит күнажыл Чөөн-Хемчик районда улам калбарган. Сөөлгү хүнгерге чедир иштизи-биле 11.151 гектар тараа культуралары кестинген. Оон иштинде 9983 гектарның тараалы ажаттыныган, ол болза бүгү тараанның 33 хуузу болур.

«Алдан-Маадыр», «Чыраа-Бажы», «Сүт-Хөл» совхозтар ажаан адыышкынны дүрген темп-биле чоруүүн турар. Тодаргайларга, «Алдан-Маадыр» совхоз тараа культураларының 58 хуузун ажаараан, гектарга оналаштыр 8,9 центнер дүжүттүү ап турар. Ол совхоз ажаан алышкынга техниканың бүдүрүкчүлүг ажылдарын хандырган. «Алдан-Маадыр» совхоз 1740 центнер тараанны күрүне шыгжамырынга киирип, планының 69,6 хуузун күүсеткен. «Сүт-Хөл» совхоз бүгү тараа культураларының 53 хуузун ажаараан, дүжүт бир гектардан-на 7,6 центнер болуп турар. Ол ажыл-агыйның Ишкин салбыры ажаалдазын дооскан. Ленин аттыг, «Октябрь 30 чылы» колхозтарның тараазы гектарга оналаштыр 7—8 центнер болуп турар.

Районнуң Ленин аттыг, «Искра» колхозтары, «Алдан-Маадыр» совхоз күрүнеге тараа дүжүттүү тараанын дүжүттүү үргүлчүлеп турар. Күрүне шыгжамырынга район 4550 центнер тараанны киирип, планының 11,9 хуузун күүсеткен.

* * *

Районнуң колхозтары болгаш совхозтары келир чылдың дүжүдүне 15300 центнер тараа культураларының үрезинин белеткен алган, ол болза планының 35 хуузу. «Сүт-Хөл», «Тыва» совхозтар 3500 центнер үрезинин түс бүрү үрүп, планын ажыр күүсеткен.

* * *

Колхозтарда болгаш совхозтарда саванны мал чемниге белүп сараттаан звеноларны бо-ла көөр. Сараттар төвүларда, фермаларда болгаш кыштагларда хүн бүрү немежип турар. Районда 1800 ажыг тонна саван белдүнген. Оон иштинде «Алдан-Маадыр» совхоз 343, «Октябрь 30 чылы» колхоз 350 тонна саванны ажаараан. «Октябрь 30 чылы» колхоз саванны кыштагларже чедирерин организастыг чорудуп турар.

* * *

1972 чылдың тарылгазынга Чөөн-Хемчик 10.020 га күскү андырылганы чоруулар. Районнуң механизаторлары 3140 гектар күскү ангыс андырылгазын чоруткан.

Районда ам 6880 ажыг га черни андырары арткан. «Сүт-Хөл» биле «Алдан-Маадыр» бажын. Бо ажылче кичээнгей салыры чугула.

С. МОНГУШ.

ПЛАНДАН АЖЫР

Октябрьның байырлалын телептиг уткуур дээш калбарган социалистиг чарышка киришкеш, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүт-бараан фермазының коллективи сүт бүдүрер болгаш ону күрүнеге садар чыл оналаадазын чедиишкиниг күүсеткен. Саанчылар сентябрь 15-ке чедир 396,4 тонна сүттү сагган, күрүнеге 350 тоннаны садып, чыл планын күүсеткен.

— СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле бистиң коллектив улуг соруктан киришкинниг ажылдап турар. Күш-ажылга чаңгыс аай эп-сеткилдиг саанчылар сүт бүдүрериң улам элбедиринге инектерни шын ажаап, эки чемтерип тургаш, чыл планын үш чартык ай бурунгаар күүседир арганы болган. Арбын саанны чедип алырынга деңнилгелиг арга—механиктиг саалда улуг роль ойнаан. Октябрь мурнунуң күш-ажылчы залчезинге турушкаш, коллектив планын ажыр 70 тонна сүттү күрүнеге садарын шиитпирлээн. Ону күүседирине бүүрелдиг бис—деп дүржүлгалыг саанчы Монгуш Алдый-кыс коллективтиң мурнундан чугаалаан.

Дөргүн сүт-бараан фермазы саалданың сес айларында инек бүрүзүнден-не 1651 кг сүттү сагган. Ында ажылдап турар саанчылар боттарынга быжыглаан болук инектериниң бирозунге оналаштыр 1000—2000 кг сүттү саап алган. Оон иштинде Монгуш Алдый-кыс 2031, Ондар Дуктуг 1950, Чечек Хапылак 1909 кг сүттү сагган.

Дөргүнчүлер саян ажылын экижитпишаан, кыштагларашкынга белеткелин база дүргедип, кажаалар чылыглан сентээр, малга чемнер белеткээр ажылды улам калбартып, социалистиг чарышты үреттүнелдиг организастан турар.

М. СЕВЕН.

ОТЧЁТТАР БОЛГАШ СОҢГУЛДАЛАР ЧОРУП ТУР

Партия эге организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдар чоруп турар. Хуралдар бюрону азы секретарыны база оон оралакчызын соңгуур апаар бүгү партия болуктеринге, а ол ышкаш цехтеринге болгаш эге организацияларга шупузунга болуп эртер. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң партияның Уставынга киирген өскерилгелери ёзугаар, 500 ажыг коммунистерни каттыштырып турар эге болгаш улуг цехтериң партия комитеттеринге соңгулданы ийи-үш чыл болгаш чорудар кылдыр доктааткан. Ынчангаш ындыг организацияларга амдыызында соңгулдалар эрттирбес.

Амгы отчёттар болгаш соңгулдаларның кол онзагай чүүлү болза, оларны СЭКП-ниң XXIV съездизиниң соонда бирле дугаар эрттирип турары болур. Парторганизацияларның бүгү ажыл-чорудулгазы ышкаш, хуралдар съездиниң шиитпирлерин, тоску беш чылдың планнарын амыдыралга чедиишкиниг боттандырарынче күштү мобилизастаарының сорук киришкинниң адаа-биле чер болганда эртип турар.

Съезд болуп эрткенден бээр чүгле беш айлар эрткен-даа болза, ыя кыска ye дургузунда безин оон идеялары, шиитпирлери, документилери, оон ленинчи чогаадыкчы мөзүзү партияның болгаш чүрттүң бүгү амыдыралынга канчаар-даа аажок улуг салдарны чедирген болгаш чедирип-даа турар. Партияның политиказын чорударынга бедик харыысалга, айтырыгларны эртемге үндезилеп шиитпирлээр дээш идепкейлиг ораалажыышкын, удуртулганың коллективтиг болуру, бар аргаларны угаазылалдыг барымдаалаары болгаш оларны ажыглаары дээш улам шудургу демнеел дээш чергелиг партияның ажыл-чорудулгазының мындыг талааларын бүзүредиг тода хереченлер турар хөй-хөй чижектерни болгаш фактыларны хуралдар көргүзүп турар.

Партия хуралдары коммунистериң идепкейлиниң бедээнибиле, ажыл-херекчи чугаа-биле, кылган ажылдың түңнелдериниң хаңы аналитик-биле, четкеегерни принципиалдыг шүүмүүлээри-биле оңзагайланып турар. Саналдар күш-ажылчы коллективтериниң мурнунда туруп турар сорулгаларны шиитпирлээриниң эң-не ажыктыг аргаларын болгаш оруктарын коллективтиг ёзулуг чогаадыкчы ёзу-биле дилеп тыварынче угланган болуп турар. Коммунистер бүдүрүлегениң курлавыларын илередип, оларны ажыглалга дүрген киирерин саналдан турарлар. Ында чугаа болза, партия организацияларының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун дээштиг удуртурун хандырарының, кижилериниң чогаадыкчы инициативазын бүгү талалыг хөгжүдериниң, партияның, күрүнеңиң болгаш күш-ажылдың корум-чурумун быжыглаарының, бүгү ажылдакчыларга, бүдүрүлеңеде-даа, а ол ышкаш эргелел аппарадында-даа ажылдап турарларга бедик негелделиг болурунуң дугайында чоруп турар.

«Социалистиг чарышты организастаарын улам экижидер дугайында», «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидериниң дугайында» СЭКП Төп Комитединиң чоокта чаа үндүрген докталдарында, улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер хемчеглер талазы-биле партияның болгаш чазактың шиитпирлеринде айыткан соругларже хуралдарга улуг кичээнгейни угландырып турар. Ол шиитпирлерни амыдыралга чайгылыш чок боттандырарын, ажылчы чоннарның чогаадыкчы инициативазын калбаа-биле хөгжүдерин хавдырар толээде, коммунистер улуг организакчы ажылды чорудар ужурлуг.

Партия эге организацияларының хүн бүрүде коор ужурлуг сагыш салышкыннары-ла хөй. Ынчалзажок бүдүрүлегениң оңзагай байдалы-биле холбаалыг болгаш үргүлчүүн кичээнгейни негеп турар ындыг айтырыглар оларның кайызында-даа бар. Ындыг болганда отчёт-соңгулдалыг хуралдар ол айтырыгларны тодаргайлаар болгаш оларны шиитпирлээриниң дуржулгалын болгаш аргаларын бүгү талалыг анализтээр ужурлуг.

Үлетпүр бүдүрүлегеринниң, эртем-шинчилел, төлевилел албан черлериниң болгаш конструктор бюроларының партия организацияларынга хамаарыжыр ындыг чугула айтырыглар болза, эртем-техниктиг деңнилге, чаа техниканы болгаш технологияны шиитпээдип алыры база иептередири. амгы үениң негелдезинге дүгжүп турар кылыгларны бүдүрүп үндүрери болур. Бүдүрүлеңеги сайлырацгайжыдарынга, оон ажыктыын бедидериниге кижи бүрүзүнүң киирин турар салыышкыны черле кайы хыре болуп турарыл деп түвеин бот-шүүмүүлекчи ёзу-биле коммунистер хуралдарга чугаалажып көөр ужурлуг.

Көдээниң хөй-хөй парторганизацияларынга отчёт-соңгулдалыг хуралдар хову ажылдарын дооскаанының ёзөлүүде болуп эртер. Ол чорук көдээ ажыл-агый чылывың баш бурунгаарты түңнелдерин долу аналиэтеп көөр, шиитпээдип алган дуржулганы улам иептередир, келир үеге хамаарыштыр болур-чогуур түңнелди үндүрер арганы колхозтарның болгаш совхозтарның коммунистериниге бээр.

Партия организациязының алдар-хүндүзү, оон организакчы болгаш кижизидикчи ажыл-чорудулгазының деңнели, коллективтиң амыдыралынга болгаш күш-ажылынга оон кайдыг салдарлыы партия кежигүнү кижи канчаар ажылдап база бодун ап чоруурундан, ол күш-ажылга, өөредилгеге, амыдырал-чурттылгага үлегер-чижээн көргүзүп турар бе деп чүведен улуу-биле хамааржыр. Партийжи хүрээлеңниң арыг шынчыылының дугайында, коммунистериниң идепкейин улам ыңай хөгжүдер дугайында СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айтыышкынынарын шыдыгы сагырының эргежок чугулазын партхуралдарга демдеглээр ужурлуг.

Парторганизацияларның ажылында чугула звено болза, күүселденнің хынаалдазы болур. Администрацияның эрге-хүлээлгелери боттарының коллективтериниң хемчээлинден үнжейин турар албан черлериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаар эрге дугаймда СЭКП-ниң Уставында айыткан чүүлдү бүгү төлевилел организацияларының, конструктор бюроларының болгаш эртем-шинчилел институттарының, өөредилге черлериниң, культура-чырыдышкының, эмнелге болгаш өске-даа албан черлериниң партия эге организацияларынга партияның съездизин вепгеретккеин билдингир болгай. Ам сорулга чүл дизе, ол эргеш билдиляг, ажыктыг кылдыр ажыглаар херек. Ындыг организацияларның хуралдарынга чаа негелделерге дүүштүр ажылдың баштайгы дуржулганын шиитилештирер ужурлуг бис.

Совет кижилерни марксизм-ленинизминиң идеяларынга, социалистиг патриотизмге болгаш интернационализмге кылыгаар чок бердингейниң ёзугунга кижизидери, Коммунистиг партияны долгандыр массаларны улам сыры каттыштырары — партия организация бүрүзүнүң, коммунист бүрүзүнүң өндүр чаагай болгаш харыысалталыг сорулгазы болур. Отчёттар болгаш соңгулдалар үезинде политиктиг пропаганданың болгаш агитациянын, кадрларның болгаш ажылчы чоннарның калбак массаларының экономиктиг өөредилгезиниң байдалын долузу-биле чугаалажып көөру эргежок чугула.

Отчёттар болгаш соңгулдалар — партия организацияларының амыдыралында улуг болуушкун. Хуралдар партийжи массаларның талазындан соңгулдалыг организацияның ажылын хынаарының дээштиг хевири болгаш оон-биле кады коммунист бүрүзүнге бир янзы хынаада болгаш школа болуп турар. Чогум-на мынчанган хуралдар эң ёзугунун, организакчы чоруктун, Уставтың негелделерин сагыырының, чедип алдынган түңнелдерни шын үнелеп көөрүнүн үлегер-чижээ болган турары чугула. Мацаа дыка хөй чүве партия хооркомнарының болгаш райкомнарының талазындан эге организацияларга канчаар дузалаанындан кончуг хамааржыр.

Ам сорулга чүл дизе, коммунист бүрүзү партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле боттарының болгаш оон организациязының кылган түүлдерин хандыр бодап база бүдүрүлеңеринң болгаш албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга, коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын боттандырарынга партийжи салдарны күштелдирериге дузалаар идеяларны, саналоналдарны болгаш түңнелдерни коллективтиг чугаалажып көөр кылдыр киирген турар ужурлуг.

(«ПРАВДАНЫҢ» мурнуку үүлү).

Техниктиг интеллигенцияның ролюн бедидер

Чаа беш чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле үлетшүр-продукциязының 87—90, тудут-монтаж ажылдарының 95 хуу немей өзүлдезин чедип алыры көрдүнген. Ол сорулганы чедип алырынга ажыл-агыйның социалистиг системазының артыкшылдыг аргаларыбиле эртем-техниктиг дешилгениң чедишкинниерин угаазыладыг дүүштүреривиң чугулазын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериниде онзалап айыткан.

Ол сорулгаларны шиитпирлээринге инженер-техниктиг кадрларның ролю улуг. Бистиң районнуң үлетшүр, транспорт, тудут, садыг, коммунал амыдырал хандырылга бүдүрүгелериниде амгы үеде дээди эртемниг 21, ортумак тускай мергежилдиг 63 специалист ажылдап турар.

Техниктиг дешилгени пептередиринге, бүдүрүлгениң ажыктыын бедидеринге инженер-техниктиг кадрларның ролюн бедидери эргежок чугула деп чүвени көргеш, районнуң партия организациялары оларның-биле политиктиг болгаш организакчы ажылды экижидип, кадрларның чогаадыкчы идепкейин көдүрген. Ооң түнелинде планныг онаалдаларны күүседиринге болгаш бүдүрер продукцияның шынарын бедидеринге, ооң ассортиментизин эльбедиринге оларның салдары бедээн. Чамдык бүдүрүлгелерде техниктиг дериг-херекселдерни чаарткан, ажылды организастаарын экижиткен, бүдүрүлгеге ажылдың культуразы бедээн.

Хөмүр-даш разрезинде дээди эртемниг 6, ортумак тускай эртемниг 6, артканнары тускай курстар дооскан шупту 19 кижи ажылдап турар. Сөөлгү үеде олар боттарының организакчы болгаш удуртукчу ажыл-чорудулгазынга партия, профэвилел болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының деткимчезинге болгаш мурнакчы дүржүлгага даянып, бүдүрүлгезиниң ажылын сайзыраңгайжыдарының айтырыгларын тодаргай сорулгалыг шиитпирлээр апарган. Бо чылын бүдүрүлге 3 экскаваторну, өрүмнээр 2 станокту, 2 бульдозерни, технологтуг транспорттуң 2 машиназын алган. Механизмнерниң техниктиг хайгаралын кылырынга болгаш хол-биле кылыр ажылдарны чингедиринге бичи механизацияны шингээдип, базыышкын-биле ажылдаар бир масканы, ийи электроталинь, улуг краннуы болгаш өске-даа дериг-херекселдерни тургускулаан. Амгы үеде ол бүдүрүлгеде механизастаашкынның дениели 99 хуу чедир бедээн. Ооң уламында продукцияның шынары дыка экижээн.

Разрезте чаартылга, техниктиг информацияны болгаш экономиктиг анализ бюрозу доктаамал ажылдап келген. Ында ол ажылга ээ-не хандыкшылдыг, дүржүлгалыг тускай эртемниглерни быжыглаан. Инженер-техниктиг ажылдакчылар чаартылга болгаш чогаадылга ажылынга идепкейлиг киржип турар. Бо чылын киирген ниитизи-биле 2500 рубль экономиктиг ажыктыг 22 саналдың 10-ун олар ажыглаан.

Техниктиг интеллигенцияның ролюн бедидер

Бүдүрүлгениң ажылын ол бүгү кескүзү-биле шуудаткан. Бо чылдың сес айларында продукция сайгарар планны 116,8 хуу күүседип, плындан ажыр 12,7 муң тонна хөмүрүң каскан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ажылдан турар бир кижиге оналштыр 10,9 хууга бедээн, бир тонна хөмүрүнүң бот-үнези 0,49 көпеекке чиигээн болгаш 83 муң рубль орулганы алган. Ол ышкаш көжүп чоруур № 463 механизастаан колоннаның инженер-техниктиг ажылдакчыларының ажылы база экижип, хүннүң амыдыралындан чыдын калбас дээш чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап келгенин дээш ук бүдүрүлгениң тудугсептелге ажыл-чорудулгазы кескүзү-биле шуудаан, ооң ажыктыг чоруу бедээн. Ооң түнелинде, бо чылдың сес айларының планын колонна кол көргүүглер талазы-биле чедишкинниг күүседкен.

Тускай эртемниглерниң ролюн бедидер талазы-биле эки дүржүлга районнуң автотранспорт бүдүрүлгелериниде база бар. «Транссельхозтехниканың» транспорт бүдүрүлгезинде партия организациязы тускай эртемниг кадрларның хүрээлениниң өзүлдезинин дугайында доктаамал сагыш салып, эргежок чугула техниктиг болгаш экономиктиг билиг-мергежилдиг кадрларны харымсалгалыг участоктарга организакчы болгаш удуртукчу ажылга быжыглап келген. Чижээ: дээди эртемниг инженерлер Т. Селив, М. Бичө-оол, М. Оюн олар кол, улуг инженерлер, ажыглал киидизининг начальниги болуп ажылдап турар. Ортумак тускай техниктиг мергежилдиг ажылдакчылар бухгалтерлер, экономистер, нормировщиктер болуп ажылдавышаан, мергежилиниң талазы-биле билиин бот-ооредилге-биле бедидип турар.

Техниктиг тускай мергежилдиг кадрларны ынчаар чөп ажыглаар чорук бүдүрүлгениң ажылын экижиткен. Ажылчыннарның ажылын экижидер сорулга-биле бедик бүдүрүкчүлүг, чүүл-бүрү маркалыг станоктарны, гидравликтиг пресстерни, компрессорларны болгаш өске-даа дериг-херекселдерни тургускулаан болгаш аккумулятор болгаш каңнаар участоктарны дерээн. Ооң ачызында, бо чылдың сес айларында кедээ ажыл-агыйның 14,5 муң тонна чүзүктерин плындан ажыр сөөрткен. 331 муң тонна-километрни планга немээн болгаш ол ажылдардан 25,4 муң рубль орулганы алган.

Партия райкомунуң бюрозу, партия эге организациялары бүдүрүлге айтырыгларыңе хамылап кирип, ооң иштики курлавырларын тып илередиринге, ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның идей-политиктиг кижизидилгезин экижидеринче, техниктиг болгаш экономиктиг билиглерни пептередиринiң денгелин бедидери эргежок чугула техниканы мобилизастаар ажылды күштелдирген. Ооң түнелинде район үлетшүр, транспорт, тудут организациялары бо чылдың сес айларының планныг онаалдаларын чедишкинниг күүседир аргалыг болган. Продукция сайгарар планның немелде өзүлдези эрткен чылдың ол үезибиле деңнээрге 22,6 хуу болган, 98 тонна дылганны, 1172 центнер сүт продуктуларын, 1397 кубометр дилиг материалдарын, 12,5 муң тонна хөмүр-дашты, 3,4 муң тонна дусту плындан ажыр бүдүрген. Райпо бараан саарылгазының планын ажыр күүсеткен. Садыг ажылында 25 кижи ажылдап турар. Магазиннериң болгаш столовая-ларның техниктиг дериглези экижээниниден ол ажылдың культуразы база бедээн.

Тускай эртемниглериң чогаадыкчы бот-идепкейин көдүрүп, -бүдүрүлгениң ажылын сайзыраңгайжыдарының айтырыгларын удуртукчу ажылдакчы, бүрүзү боттуг шиитпирлээринче улуг кичээнгейни салып турбуже, чамдык бүдүрүлгелериниң удуртукчулары ол чугула айтырыгны чогуур кичээнгейге албайн турар. Районнуң хлеб заводу (директору эш Улагашев) сайгарар продукцияның хемчээлин көвүдедириниң болгаш ассортиментизин эльбедириниң планын каш ай улаштыр күүсетпейн келген. Ол бүдүрүлге августа продукция сайгарар планны чүгле 91,4, а ооң ассортиментизин көвүдедир планны чүгле 93,9 хуу күүсеткен.

Ыяш ажыл-агый чери (директору эш Теплых), районнуң амыдырал хандырылга комбинады (директору эш Глухов), Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң септелге-тудуг участогу (начальниги эш Ойдуп) ышкаш бүдүрүлгелер планныг даалгаларын күүседир туржук, а харын ону эрткен чылдың ол үезинде тургапындан дыка кудулаткан. Бүдүрүлгеге ажылды таарыштыр организастаарының талазы-биле эки дүржүлга бистиң үстүнде адаанывыс бүдүрүлгелерде безин бар болуп турбуже, эштер Улагашев, Теплых, Глухов, Ойдуп олар ону боттарының удуртуп турар бүдүрүлгелериниге пептередиринче сагыш салбайн келген.

Районда орук-тудуг участогу (начальниги эш Ойдупаа, кол инженери эш Килчинаев), чоннуң амыдырал хандырылгазының септелге-тудуг участогу (начальниги эш Ойдуп, техноругу эш Лавриненко) болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде бар курлавырларны четче ажыглавайн, чаа техниктиг дериг-херекселдерни шиңгээдириниң, эрги машиналарны, механизмнерни солуурунуң комплекстиг планнарын тургуспаан, продукцияның шынарын экижидер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылбайн келген.

Ындыг четпес ажылдың түнели болза, ол бүдүрүлгелерде мергежилдиг инженерлер, технологтар, дүржүлгалыг ажылчыннар бар-даа болза, оларның эгелээшкиннерин деткип, чогаадыкчы идепкейин көдүрер ажылды кошпак тургускананы көргүзүп турар-дыр.

Инженерлер эштер Сонков (хөмүр-даш разрези), Суспенпиков (ПМК-463), Ветешенко (АТБ), Селив («Транссельхозтехника»), Лавриненко (чоннуң амыдыдал хандыдылгазының септелге-тудуг участогу) олар болгаш өскедаа чамдык инженер-техниктиг ажылдакчылар ажылдаар үезиниң хөй кезиин инженер-техниктиг мергежил негеттинмес чүүл-бүрү хурал-суглааларга, хандырылга ажылдарынга чарыгдап, техниктиг чогаадылга болгаш чаартылга ажылынга кириишпейн, боттарының чогаадыкчы бодалын сайзыратпайын турар. Эртем-техниктиг дешилгениң нарын техниктиг айтырыгларын болгаш бүдүрүлге чорудулгазын сайзыраңгайжыдарынга хамаарышкан перспективтиг айтырыгларны шиитпирлежириниге оларның киржир аргазы, чогуур билигмергежили-даа бар. Партия организациялары техниктиг кадрларны бүдүрүкчүлүг ажыглаарын боттуг удуртулгага алыр үе келген. Бо организакчы ажылга база бир чүгула черни кижи бүрүзүнүң чогаадыкчы бот-идепкейи, күзелин чедип алыр дээш изиг чүткүлү, чонунга төлептиг бараан болур күзел-соруу ээлээр деп чүвени инженер-техниктиг ажылдакчылар боттары үнелеп көөр, бодаар ужурлуг.

Техниктиг кадрларны партияның хүрээлениниче киирери бо ажылга чугула черни ээлээр. Ындыг турбуже, хөмүр-даш разрезинде чүгле 3, № 463 мехколоннада 4, АТБде 3, ыяш ажыл-агый черинде чүгле 3, райпода 4-ле инженер-техниктиг ажылдакчы партия кежигүннери болуп турар. Ооң уламындан ол бүдүрүлгелерде бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер, продукцияның бедик шынары дээш демисел дыка кошкак. Техниктиг кадрлар партия, чазактың политиказын амыдырал боттандырар дээш идепкейлиг демиселчилер болур хүлээглеглиг.

«Социалистиг чарышты организастаарын улам экижидер дугайында» СЭКП ТКның доктаалын амыдырал боттандырар дээш демисел ам бүгү чуртта калбаргап. Ооң бир кол негелделериниң бирээзи болза, үлетшүр бүдүрүлгелериниң ажыктыын бедидери, бүдүрер продукцияның шынарын экижидери болур. Ол ажылга инженер-техниктиг ажылдакчыларның ролю улуг. Ынчангаш оларның күжүн таарыштыр тургузар айтырыг удуртукчуларның база партия организацияларының кичээнгейинiң төвүнге турарын чедип алыр херек.

А. РОДЧЕНКО,
СЭКП-ниң Чоон-Хемчик райкомунуң секретары.

Хову-Аксында «Тыва кобальт» комбинаттың металлургтары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 54 чыл оюнга алдар болдурган бүгү-ниитиниң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, даг рудазындан кобальт концентрадын алырының шынарын улам экижидерин чедип алырын хүлээнип алгаш, бир дем-биле күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Ол комбинатта даг рудазы үүрмектээр фабриканың деңдески ажылдаарындан бедик шынарлыг кобальт концентрадын алыры хандыртынар. Ынчангаш Октябрь мурнуның социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда бо фабриканың ажылчыннары (солагай таладан) Мария САБАНОВА, Кама МОНГУШ, Фаина БОГДАНОВА чаа ажыглалда киргеи дерилгелерниң долу күүзүү-биле ажылдаарын чедип алганнар. Руданы үүрмектелгениң аргазы-биле ылгаарын бедик шынарлыг кылырының мергежилин классификаторщик Алексей ИВАНОВ чедип ап, бүдүрүлгениң шалыпчыларының бирээзи болу берген (Адаанда чурукта).

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

Чагаа парлаттынган соонда

АЖЫЛДАП ЭГЕЛЭЭН

Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң төвүнче Кожай суурдан көжүп четтикпейн барган чоннуң амыдырал-чурталгазынче кичээнгей салбайн, уттуп турарының дугайында шүүмчүлел бо чылдың сентябрь 11-де үнген солунга парлаттынган.

Торгалыг көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы **А. Т. Даныр-оол** ол чүүлге хамаарыштыр редакцияга мындыг харыыны берген:

Кожайның чурттакчылары Торгалыг суурже бүрүн көшкүжеге чедир аңаа эмнелге пунктузун болгаш клубту катап ажылдадыр дугайында көдээ Советтиң күүскому шиитпир хүлээп алган. Шиитпир ёзугаар оларның кайызы-даа ажылдап эгелээн.

Редакциядан: «Чылдагааны чүде ирги?» деп эгелиг ол-ла шүүмчүлелде мурнунда Кожайга турган магазинни хаттанын, ажылдап турган почтачыны дүжүргенин база бижээн болгай. Чоннуң ол негелдезин хандырар дээш кандыг тодаргай хемчег алганын көдээ Совет даргазы харыызынга долу бижинир турган.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ЭДЕ ОРГАНИЗАСТААН

Хандагайты суурда хлебти чаңгыс-ла магазинге садар кылып каанывдан чурттакчы чон узун ээлчегге туруп, харында чамдыкта хлебке чединмейн турарын эш С. Серин-оол редакцияже бижээн чоруткан. Оон ынай автор район төвүнде столовая коллективиниң четпестерин база илереткен.

Өвүр райпозунуң баштаар черининг даргазы **А. Оюннуң** бистиң чоруткан бижиивиске харыылааны болза:

Авторнуң бижээни шүүмчүлелдиг чагааны райпо баштаар черинге чугаалашкаш, чамдык хемчеглерни алган. Район төвүнде хлеб садар тускай магазинни ажыткан. Сөөлгү үеде чурттакчы чон хлеб-биле четче хандыртынган. Респотребсоюзтан тускай технологту чалааш хлеб быжырыкчыларын өөреткен.

Столовааны септээш, бир плитаны немей кылган. Түнелинде ында кылып турар аъш-чемниң ассортиментизи албээн.

СЭКП-ниң кол политиказы

Тоску беш чылда совет экономика болгаш улустуң амыдырал чаагайжыдылгазы

(Төнчүзү. Эгези № 232 «Шында»)

Сөөлгү беш чылда боттандырган болгаш реформаның принциптеринде эң долузу-биле плергейлеттинген экономиктиг политика бот-боттарының аразында тудуш холбаалыг мындыг ажыл-агый-политиктиг сорулгаларны шиитпирлээринге дузалаар:

тус-тус кижилерниң, коллективтиң база ниитилелдиң экономиктиг эрге-ажыктарының чангыс-аай сырый холбашкан болурун чедип алырынга;

социалистиг бүдүрүлгениң дүрген сайзыразырынга кижи бүрүзүнүң, бүгү улустуң материал талазы-биле хаңы сонуургалдыг болган турарынга үндезилеп, **бот-тускайлаң** ажылдаар чоруктун, бүгү талалыг чогаадыкчы инициативаның улам хөгжүп калбарарынга, ажылдакчы бүрүзүнүң, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң ажыл-херек дээш харыысалгазы улам бедээн турарынга;

ындыг аргаларны хереглеп тургаш, социализмниң иштики болдунар аргаларын, капитализм мурнунга ооң төөгү талазы-биле артык шынарлыын улам долузу-биле илередиринге, эртем-техниктиг дешилгени ам-даа дүргедедиринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринге;

ындыг быжыккан материалдыг баазага даянмышаан, чоннуң амыдырал денгелин боттуу-биле бедидеринге;

алызында барып ниитилелдин коммунизмче бурунгаар шимчээшкинин дүргедедиринге дузалап шыдаан турар.

Мынчангаш эртемге үндезилеттинген экономиктиг политика болза, ажыл-агый айтырыгларындан оранчок хаңы болгаш социал-даа, политика-даа, идеология-даа талазы-биле аажок улуг ужур-дузалыг сорулгаларны шиитпирлээн турары тодаргай-дыр. Социализм дээрге тус-тус кижилерниң, коллективтиң болгаш ниитилелдиң экономиктиг эрге-ажыктарыы бот-боттарынга удурланышкак эвес, харын улам долузу-биле дүүшкен турар, шак ындыг төөгүде ээ баштайгы ёзу тургузуг болур дээрзин практика шкизиткан. Ынчаарга чамдык таарымча чок байдалдарның салдары-биле ол сонуургалдарның чоокшулажышкыны саадай бээр таварылгалар тургулаан болбайн аан, ынчалзажок ниити угланышкын черле тодазы-биле илереп иел чыдар. Экономиктиг реформаның кол-кол принциптери анда чаа херечи болуп шыдаар болгаш ук принциптерни амыдырал чедишкинниг боттандырары тус-тус кижилерниң, коллективтиң база бүгү ниитилелдиң эргежыктарының улам чоок холбашкан турарын хандырар-даа.

Социализмниң коллективчи будуш-шынары чүгле тус-тус кижилерниң база бүгү-ниитиниң экономиктиг сонуургалдарын илередир эвес, харын, экономиктиг, социал-политиктиг база угаан-бодал сонуургалдарының, ажылга материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннерниң чангыс аай болуп каттышкан турарын база ыяап-ла илередир. Эртем-техниктиг революцияның, социализм үезиниң делгереңгей апарган ниитилел харылзаалары-ның амгы үе-чадазында демги идиг бериишкиннерниң улам ынайгы, аажок солун хөгжүлдези боттанып эгелээр. Оларның аразындан кол турушче ылангыя күш-ажылдың чогаадыкчы характерлии, ооң-биле тудуш холбаалыг ниитилел бүдүрүлгезин эргелеп башкарарынга кижи бүрүзүнүң боттуг киржилгези көдүрүлп үнген турары маргыш чок.

Чурттакчы чоннуң амыдырал денгелиниң өзүлдези, бедик бүдүрүкчүлүг техниканың көвүдээри, черле ынчаш күш-ажыл байдалының экижиири, бүдүрүлгеде, бүгү ниитилелде кижилерниң харылзаа байдалының демократчы характерлии, амгы үедеги ажылчы чоннуң эртем-билиинин бедик денгелдии, угаан-бодал негелделериниң шынгыраны дээн ышкаш, демги болуушкуннуң улам-на быжыгып орар материалдыг үндезинин барымдаалаар чүве болза, ооң будуш байдалы улам тода апаар. Күш-ажылдың, амыдыралдың эртемге үндезилеттии эртем-техниктиг революцияның өзүл хаңылаарының хире чергезибиле улуг ужур-дузалыг болу бээр. Ол байдал кижилерниң материалдыг хереглелдерин улам долу хандырарынга дузалаар болгаш ажылчы чондан бедик билиглиг болурун негеп, совет ниитилелдин кол сорулгазы — кижи бүрүзүнүң бүгү талалыг хөгжүлдезин хандырарын баштайгы зэлчеге идип үндүрер.

Бүдүрүлге болгаш ниитилел херектерин эргелеп башкарарынга кижи бүрүзүнүң боттуг киржилгези — ол дээрге күш-ажылды амыдыралчы негелделенин бирээзи кыдыр хуудурза чогуур ээ чугула чүүлдерниң бирээзи-дир. Ажылчы чоннуң хөй-хөй массаларын күрүнени болгаш бүдүрүлгени эргелеп башкарарының хереэнге чаңчыктырып өөредир херек деп, Ленинниң салган сорулгазын партия чайгылыш чокка шиитпирлеп турар. Маңаа кол-ла барымдаалаар чүве — социалистиг демократияны калбартып хаңыладыры болур. Совет демократиянын алыс утказын В. И. Ленин чоннуң холунга политиктиг база экономиктиг тергииделди каттыштыр мөөнээн турарында кыдыр көрген. Бүдүрүлгеге демократияны улам ынай хөгжүдеринче угланган экономиктиг политика социализмнин артык шынарларын, ооң шимчедикчи күштерин ээ долу ажыглаарынга идигни бээр.

Ынчаарга амгы үениң байдалдарында совет демократияны бүгү талалыг хөгжүдериниң хамыктын чугулазы чогум чүдел, ынчаш? Революцияда, социализм-даа маңаа база-ла улуг эргилделерни болдурган ышкажыгай? Бо айтырыгларын харызын В. И. Ленин шагаа-ла берген. Экономиктиг чедишкиннер социал-политиктиг сорулгаларын чедишкинниг шиитпирлеттинериниден улуу-биле хамаарыштыр апаар деп, ол демдеглеп турган. Ол бодалды уламчылавышаан, ону бистин амгы хүннеривиске таарыштыр ажыглавышаан тургаш, мынчаар чугаалаза чогуур, чүл дизе, социализм бодунуң артык шынарлыын тода илереткен түдум-на, социал-политиктиг факторлар экономика тургузуушкунунга улам чугула рольду ойнаар, чогум-на экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээринiң аңгүүрүү ниитилел харылзаалары-ңа, политикага, идеологияга база кижилерниң психологиязынга бо-ла тыптып келген турар. Экономиктиг, социал-политиктиг болгаш идеологтуг айтырыгларны эртем ёзуу-биле катай шиитпирлээр дээш амгы үеде ниитилелдин негелдези ынчангаш улгадып келгени ол. Революция мурнуу чарыында В. И. Ленинниң бижээни болза: «Хоорулчак кандыг-даа демократизм социализмни боттандырып шыдавас, ынчаарга амыдыралга кажан-даа «тускайланган» демократизм база турбас, а ол кады чоруур болгаш экономикага болунун салдарын чедирип, чаартынарынче ону албадаар, экономиктиг хөгжүдениң дайлымынга алзыр апаар. Дириг төөгүнүң диалектиказы ындыг-дыр» Пролетар революциязы болгаш социализм тургузуушкуну ол диалектиканы «күш чок» болдурбайн, харын-даа ону улам-на амыдыралчы, улам-на чедингир болдуруп турар.

Ажылчы чоннуң калбак массаларын эргелеп башкарылганының хереэнге хаара тудуп киириштирерин В. И. Ленин социалистиг тургузуушкуннуң кол сорулгаларының бирээзи кылдыр санап чораан. Бүдүрүлге айтырыгларын болгаш ниитилел амыдыралының айтырыгларын шуптузун база чурттуу башкарарын чогум-на масса чоннуң шиитпирлээн турары,—ол дээрге улусчу эргечагырганың кол чугула көргүзүү-дүр. Ленинниң өөреткенибиле алырга, ниитилел херектерин башкарарынга массаларның боттуг киржилгезин хандырары партияның программныг сорулгазын чедип алырының ыяап-ла негелдези болганда, Коммунистиг партия ынчангаш аңаа бүгү таланың деткимчезин көргүзүп турар.

Амгы үениң бойдус-техниктиг болгаш ниитилел-политиктиг эртем билиглери-биле калбак улус массалар кайы хире кызымак чепсегленип турар болдуур, улам ынайгы бүрүнгаар шимчээшкинниң темпилери база үре-түңнелдии ооң улуг хемчээлдии-биле хамааржыр. Эртем-техниктиг революция — ол дээрге социализмге ыяап-ла херектиг, объективтиг болгаш чогаадыкчы чорудулга-дыр, ынчангаш амгы үениң бүгү боттуг амыдыралы билиглериниң деңнелинге база ужур-утказынга хамаарыштыр ниитилелдиң болгаш кижи бүрүзүнүң мурнунга бедик негелделерни салып турар. Амгы үениң чүгле эртемдени, инженери, эмчизи эвес, харын кандыг-даа ажылдакчы бүрүзү кажан бир үеде чежемейнин-даа дээди сургуул дооскан турган дижин, бо шагның аажок дүрген сайзырап турар апарган. Чамдык саналшкыннарны барымдаалап көөрге, кижи төрелгеениң билиг күрлавыры 10—15 чыл болгаш-ла ийи катап көвүдеп турар болгаш ол чорудулга улам-на дүргедеп олурар болган. XIX векте эртем-билигниң хөгжүлде темпизи чүгле 100 чыл дургузунда ийи катап дүргедээн турганын маңаа чижеглеп чугаалаарга-ла четчир. Делегейде эртемденнерниң саны чер бөмбүрзээнiң чурттакчы чонунуң санынган үш катап дүрген өзүп турар апарган. Ол дээрге кончуг депшилгелиг чоруктур, СЭКП-ниң XXIV съездизи ону барымдаалаш, Директиваларда мынчаар бижээн:

күрүненiң капитал салышкынынарының күсели-биле 6 миллиондан эвээш эвес олуттуг ниити билиг школаларын тудар;

улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга херектиг 7,5 миллиондан эвээш эвес мергежилдиг ажылчыннарны профессионал-техниктиг өөредилге черлеринге беш чыл дургузунда өөредип белеткээр;

чуртка өөредилгениң бүгү системазын амгы үениң бедик негелделеринге дүүштүр сайзырадыр талазы-биле өске-даа хөй-хөй хемчеглерни боттандырар.

Амгы бистиң үевисте өөредилгениң деңнелин бедидери, социалистиг культураның улам ынайгы шапкын өзүлдезин хандырары ниитилел дешилгезинiң ээ чугула негелдези болу берген.

* * *

Коммунистиг партия, Совет күрүне улус ажыл-агыйын план ёзугаар удуртурунуң, эртемге үндезилеттинген экономиктиг политиканы амыдыралга боттандырарының байлак дүржүлгазый чыып шыдааннар. Ол дүржүлга болгаш экономика хөгжүлдезин удуртурунуң принциптери улус ажыл-агыйының планнарынга боттарының ылаптыг илерээшкинин тып турарлар. Тоску беш чылда күүседиривис партияның XXIV съездизиниң Директивалары база чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин хандырар талазы-биле ол съездиге хүлээп алган программа болза, социализмниң төөгүлүг сорулгаларын, ооң бедик идеалларын улам долузу-биле боттандырарынче совет ниитилелди углап турар.

Л. ВОЗНЕСЕНСКИЙ,
экономика эртемнериниң кандидаады.
(ПМА).

ЭКОНОМИКТИГ БИЛИГЛЕРНИҢ ҮНДЕЗИННЕРИ

(Эгеэн № 223, 226 солушнарда)

ТЕМА 5.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БҮДҮРҮКЧҮЛҮҮН БҮГҮ ТАЛА-БИЛЕ БЕДИДЕРИ — ҮНДЕЗИН ЭКОНОМИКТИГ СОРУЛГА

1. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн доктаамал бедидериниң экономиктиг ужур-дузазы. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү деп чүл? В. И. Ленин коммунизмниң тиилээринге күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүнүң ужур-дузазының дугайында. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери—продукция бүдүрүп үндүрериниң ковудедириниң болгаш чоннуң амыдыралының чагай байдалын бедидериниң кол үндезини. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң бедик темпизин хандырарынга социализмниң артык күштүү. СЭКП-ниң XXIV съездизи материалдыг бүдүрүлгениң адырларынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле сорулгалар дугайында.

2. Бүдүрүлгелерге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң коргузуглери. Ажылдакчыларның чылда, хүнде болгаш шакта кылган ажылын хемчээриниң методтары. Продукцияны бүдүреринге үнер күш-ажыл. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн цехтерге, участоктарга болгаш бригадаларга санап үндүрери. Бүдүрүлгелерге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин планнаары.

3. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң оруктары. Бүдүрүлгениң техниказын болбаазырангайжыдары. Бүдүрудге черлеринге күш-ажылды организастаарын сайзырангайжыдары, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары. Ажылдакчыларның культура-техниктиг деңнелин бедидери. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң курлавырларын илередип тывар болгаш ажыглаар талазы-биле мурнакчы бригадаларның, участоктарның, бүдүрүлгелериниң арга-дуржулгазы. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер комплексилиг хууда болгаш бригада аайы-биле планнарны ажылдап кылыр болгаш боттандырар талазы-биле мурнакчы бүдүрүлге черлериниң арга-дуржулгазы.

БЕШ ДУГААР ТЕМА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЖЫГЛААР ЛИТЕРАТУРА

В. И. Ленин. Совет эрге-чагырганың ээлчеглиг сорулгалары. Чогаалдарының долу чыындызы, т. 36, арын 187—190.

В. И. Ленин. Улуг эгелээшкин. Чогаалдарының долу чыындызы, т. 39, арын 1—29.

СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелиниң талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизиниң Резолюциязы, II кезээ, параграф. 6.

Л. И. Брежнев. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткеля, II кезээ, п. 3; III кезээ, п. 3.

Л. И. Брежнев. 1971 чылдың май 14-те Грузияның Компартиязының ТК-зының болгаш Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң байырлыг хуралынга чугаазы.

ТЕМА 6.

ПРОДУКЦИЯНЫҢ ШЫНАРЫ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕНИҢ КУЛЬТУРАЗЫ

1. Продукцияның шынарының экономиктиг ужур-дузазы. Продукцияның шынары деп чүл? Продукцияның шынары—бүдүрүлге ажылының көрүнчүү. Продукцияның шынарын бедидериниң ужур-дузазы. СЭКП-ниң XXIV съездизи бүдүрүлгениң бүгү адырларынга продукцияның шынарын бедидериниң эргежок чугулазының дугайында.

2. Продукцияның шынарын планнаары болгаш идиг бээри. Шынарның көргүзүглери — продукцияның техниктиг-ажыглал шынарлары, ооң үр хуусаада ажыглалы, быжыы, сорттуу болгаш өске-даа. Продукцияның иласстыы болгаш амгы үениң негелдезинге ооң дүгжүп турары. Стандарттар болгаш техниктиг негелделер, оларны чаартырының эргежок чугулазы болгаш чуруму. Продукцияның күрүне аттестациязы. Шынарны бүдүрүлгелерге планнаары. Бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрериниң экономиктиг идиг бериишкини. Бүдүрүлгелерге техниктиг контрольду организастаары.

3. Бүдүрүлгелерге продукцияның шынарын бедидериниң оруктары. Продукцияның бедик шынарын хаадырарынга бүдүрүлгениң ролю. Бүдүрүлгениң бедик культуразы — продукцияның тергиин шынарлыг болурунуң үндезини. Бүдүрүлгениң техниктиг деңнелинден болгаш технологтуг сагылга-чурумдан, бүгү бүдүрүлге звеноларының ажылын таарыштыр тургусканындан, бүдүрүлгениң ажылдакчыларының дуржулгазындан болгаш мергежилинден шынарның хамаарыжыры. Тергиин шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүргени дээш бүдүрүлгелериң ажылдакчыларын материал болгаш мораль талазы-биле деткиири. Бүдүрүлгениң бедик культуразын болгаш продукцияның тергиин шынарын чедип алган мурнакчы коллективтериң арга-дуржулгазы.

АЛДЫГЫ ТЕМАНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЖЫГЛААР ЛИТЕРАТУРА

Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидер талазы-биле Саратов областыҢ бүдүрүлгелериниң ажылдап кылган хемчеглериниң системазын неперединр ажылды күштелдирер дугайында. СЭКП ТК-ның 1967 чылдың ноябрь 18-те доктаалы. Партияның болгаш чазактың ажыл-агыйжы айтырыглар талазы-биле шиитпирлерп. Политиктиг ном үндүрер чер. 1968 чыл, т. 6, арын 630—631.

Л. И. Брежнев. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткели, II кезээ, параграф. 3.

Үлетпүр продукциязының шынарын бедидерин планнаары. Ниити методиктиг сүме. «Экономическая газета» солуп, № 1, 1971 чыл.

ТЕМА 7.

ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕ БОЛГАШ ТЕХНИКАНЫ АЖЫГЛААРЫ

1. Техниктиг депшилге болгаш бүдүрүлгениң ажыктыы. Техниктиг депшилгениң алыс утказы, ооң экономиктиг болгаш социалдыг ужур-дузазы. СЭКП-ниң XXIV съездизи амгы үениң эртем-техниктиг чедишкиннерин ажыл-агыйның социалистиг системазының артык күштери-биле ханы холбаштырарының эргежок чугулазының дугайында. Тоску беш чыл планында үлетпүрге, кодээ ажыл-агыйга, тудутта техниктиг депшилгениң кол-кол угланыышкыннары. Социалистиг бүдүрүлгени хөгжүдеринге эртемниң ролю. Эртем болгаш техниканың чедишкиннерин бүдүрүлгеге улам шалынкын ажыглаарының чугулазы.

2. Бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин бедидери болгаш техниканы долу ажыглаары. Техниктиг депшилгени боттандырарынга бүдүрүлгениң ролю. Бүдүрүлгени техниктиг хөгжүдериниң планы болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидери. Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның техниктиг деңнелин бедидери болгаш ооң идиг бериишкини. Бүдүрүлгениң техниктиг деңнелиниң көргүзүглери болгаш ону бедидериниң оруктары. Техника—бүдүрүлгениң бүдүрүкчү фондуларының эң идепкейлиг кезээ. Техниканы долу күчү-биле ажыглаары чүге чугулал? Техниканы септээриниң мурнакчы аргалары. Техниканы билдилиг ажыглап турар мурнакчы ажылчыннарның болгаш коллективтериң дуржулгазы.

3. Массаларның техниктиг чогаадыкчы чоруун хөгжүдери. Техниканы сайзырангайжыдарынга болгаш долу ажыглаарынга ажылчы чоннарның сонуургалдыы. ССРЭ-де чогаадыкчы болгаш чаартыкчы чорук, бүдүрүлгелерде ону организастап турары. Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар — мурнакчы, чаа чүвениң чаяакчылары. Чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарның экономиктиг ажыктыын тодарадып үндүрери. Чогаадыкчыларны болгаш чаартыкчыларны деткип шаңнаары. Чаартыкчылар болгаш чогаадыкчылар-биле ажылды организастаарының мурнакчы дуржулгазы.

ЧЕДИГИ ТЕМА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЖЫГЛААР ЛИТЕРАТУРА

В. И. Ленин. Эртем-техниктиг ажылдар планының дөзевилели. Чогаалдарының долу чыындызы, т. 36, арын 228—231.

1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директивалары, II кезээ, параграф 2; III—VI кезектери.

Л. И. Брежнев. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткели, II кезээ, параграф 3.

А. Н. Косыгин. 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директивалары, II, III кезектери.

Колхозтуң чижек Уставы, параграф 2, 16.

ТЕМА 8.

КАМНАЛГА ЧУРУМУ — АЖЫЛ-АГЫЙНЫ БАШКАРАРЫНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ МЕТОДУ

1. Хумагалыг болур чорук—коммунистиг ёзу-биле ажылдаарының бир негелдези. В. И. Ленин чаа ниитилелдин тургузуушкунунга камналганың болгаш хумагалыг болур чоруктуң ужур-дузазының дугайында. Планныг экономиканың байдалдарынга ажыл-агыйны улам камналгалыг чорударының аргалары. Күш-ажылчы, материалдыг болгаш акша-хөреңги курлавырларын камналгалыг ажыглаарынга ажылчы чоннарның сонуургалдыы. Бүдүрүлгеге болгаш ниитилелге чиг-эт, материал оттуглар чүүл, электроэнергия камналгазы чүүү бээрил? Камналга чуруму болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү. СЭКП-ниң XXIV съездизи материалдыг курлавырларны камнаар талазы-биле сорулгалар дугайында.

2. Материалдыг байлактарны чарыыры болгаш курлавырларын нормалаары. Планныг нормативтер—камналга дээш демнеелге чугула быра. Материалдыг байлактарны чарыыр болгаш курлавырлаар нормаларын канчаар тургузарыл? Бүдүрүлгениң материал-техниктиг хандырылгазын организастаары.

3. Материалдыг байлактарны камнаарының оруктары. Продукцияның единицазынга материалдыг курлавырларның чарыгдалы чүдеп хамаарыжыры? Чиг-эттин болгаш материалдарның шынарын бедидери. Кылымаларның деңзиин эвээжедири. Материалдарны чөп ажыглаары. Чиг-этти болгаш материалдарны комплексилиг ажыглаары. Материалдыг үнелиг үүлдерни складтарга шын кадагалаарын хандырары. Ажылдап турар черинге камналга чурумун боттандырары деп чүл? Төтчегээшкин-биле болгаш чидирглер-биле шыңгыы демнеежири. Материалдыг курлавырларның камналгазының материалдыг идиг бериишкини. Бар курлавырларны хумагалыг ажыглаар болгаш камналга күсели-биле немелде продукция бүдүрүп үндүрер талазы-биле мурнакчы ажылчыннарның болгаш коллективтериң дуржулгазы.

СЕСКИ ТЕМА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЖЫГЛААР ЛИТЕРАТУРА

В. И. Ленин. Улуг эгелээшкин. Чогаалдарының долу чыындызы, т. 39, арын 1—29.

1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директивалары, X кезээ.

Л. И. Брежнев. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткели, II кезээ, параграф 3.

Күрүнениң социалистиг бүдүрүлгезинин дугайында дүрүм, параграф 22, 23, 27, 31, 33, 59.

Колхозтуң чижек Уставы, параграф 14—18.

(Уланчылыг).

ДАШТЫКЫДА

НАЙЫРАЛ, АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ЧОРУК, КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Югославияга, Венгрияга болгаш Болгарияга эп-найыралчы аян-чоруу делегейниң хөй-ниитизиниң, парлалгазының, радиозунуң болгаш телевиденезиниң товуңде турбушаан. Солуннар ол дугайында тайылбырларын болгаш медээлерин эң көскү черлеринде парлавышаан. Ол ышкаш Л. И. Брежневтиң ол аян-чоруктарынга солуннар боттарының түскай үүлдерин тураскаадып турар. Совет Эвилели социалистиг чурттарның чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжышкынарын, оларның аку-дуңмалышкы пайыралын быжыглаары дээш чайгылыш чок, чедишкиннииг туржун турарын социалистиг чурттарның солуннары, делегейниң депшилгелиг парлалгазы онзалап демдеглеп турар.

* * *

СОФИЯ. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Болгарияга чоруушунуң үезинде аку-дуңма улустуң аңаа көргүскен чалбыыштыг пайыралын болгаш чүректиң ханызындан хүлээп алышкынын илереткенин болгар парлалга улуг эгелернин адаанда демдеглеп бижип турар. Ынчангаш солуннарның бирги арыннарында ол эп-пайыралчы аян-чорук дугайында материалдар хөңү-биле парлаттынып турар.

Л. И. Брежневтиң аян-чоруу болза «улам быжыгып турар социалистиг дем каттыштырылгазының бир кезээ болур Болгарияга социалистиг ниитилелди тургузары дээш бистиң чаңгыс эвис сорулгавысче углавган боттуг күжениишкиннериниң бирээзи болур» деп «Отечествен фронт» солуп «Бистиң ниити улуг херээвис» деп эгелиг редакция үүлүнге бижээн. Империалистиг чурттарның аразынга чөрүлдээлер улам күштелип турар амгы үеде Совет Эвилелиниң дешилге болгаш тайбың дээш демиселге түк тудукчузу ролюнуң улам тодазы-биле көстүп кээп турарының үезинде ооң аян-чоруу болгаш деп солуп үргүлчүлээп. Совет Эвилелиниң болгаш ниити социализмниң улам өзүп турар ролю — амгы үеде эң чугула болуушкун. Чогум-на ооң ужурундан Болгария эш Брежневти чүректиң ханызындан хүлээп алышаан, ону бодунуң чүгле эң чоок өөнүү эвес, харын-даа боттарының улустарының болгаш бүгү кижи төрелгетенниң аас-кежии дээш эрес-дидим болгаш ажык демиселди чорудуп турар чаартыкчыларның улуг армиязының шылгаттынган удурткучузу кылдыр хүлээп турардыр. Бистиң партиявыс, Болгария-даа ол эң улуг фронтуда толептиг черни эзелеп, СЭКП-биле болгаш Совет Эвилели-биле кады демисежин турарынга чоргаарланыр.

«Погледэ» деп солуп мурнуку үүлүнге «ССРЭ-ниң шынчы болгаш чайгылыш чок политиказын бистиң улус долуу-биле деткип турар» деп онзалап демдеглээн.

* * *

БУДАПЕШТ. Л. И. Брежневтиң Венгрияга болгаш Болгарияга чоруушунуң дутайында маалдарны «Көргеи бүгү айтырыглар талазы-биле санал-онаалдарның долу чаңгыс эптиин», «Калбак кады ажылдажылгаже оруқ», «Кады ажылдажылганы ханылалдырынга таарымчалыг перспективалар» — деп, ниити эгелер-биле парлаан.

«Жолнеж вольности» солуп Л. И. Брежневтиң Югославияга чоруушунга холбаштырган үүлүнге ол аян-чорук совет-югослав кады ажылдажылганы улам быжыглаарынга идиглиг болуп, ийи чурттуң аразынга үүл-бүрү харылзааларны улам хөгжүдеринге таарымчалыг байдалды тургусканын демдеглээн.

Ол аян-чорук ийи таланың харылзааларындан-даа артык улуг ужур-дузалыг деп солуп үргүлчүлээн. Социалистиг чурттарның чаңгыс эвин болгаш Европада дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче углаган ажыл-чорудулгаларны быжыглаарынга ол аян-чорук эки салдарын чедирери чугаа чок. Маңаа холбаштыр делегейниң бүгү чурттарының найысылалдары ук аян-чорукту онза кичээнгей-биле хайгаарап турган. Ол аян-чорукка таарыпмааннар база бар болбайнаан. Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң түңнелдери дээрге Совет Эвилели-биле Югославияның аразынга чарылдырышкынны болдурарынга идегелдеринң буурап дүшкени ол деп солуп бижээн.

* * *

ПРАГА. Чехословак солуннар «СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының үре-түңнелдиг аян-чоруктары», «Коммунистериң кады ажылдажылгазы», «Л. И. Брежневтиң тайбың болгаш найыралдың аян-чоруу», «Интернационализмниң принциптеринге» — деп, ниити эгелер-биле хүндүлүг аалчыны Белградка чүректиң ханызындан үдээн дугайын, Л. И. Брежневтиң Будапештиге болгаш Софияга чоруазының дугайын тодаргайы-биле чырыткан.

Совет-югослав медеглелди, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының Югославияга чоруазының дугайында дыңнадыгны «Руде право» солун долузу-биле чара парлаан.

«СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Югославияже аян-чоруу совет-югослав харылзааларны бүгү тала-биле улам хөгжүдеринің улуг аргаларын база катап бадыткаан болгаш ындыг харылзааларны калбартып, ханыладырының чаа таарымчалыг байдалдарын тургускан»—деп, «Руде право» солун бижээн.

* * *

ПАРИЖ. Белградка ат салган Совет-югослав медеглелче Парижтиң парлалгазы улуг кичээнгей салып турар. Солуннарның хөй кезии Медегледдиң бижимелин парлаап, ону тодаргайы-биле тайылбырлап турар.

Совет-югослав медеглел болза, «ийи чурттуң болгаш коммунистиг партиялар аразынга харылзааларга чугула үе-чада болбушаан, оларның аразынга кады ажылдажылганы улам бижыглаарын баш удур көрүп турар» деп «Юманите» бижээн. Ол медеглел болза «Европада болгаш бүгү делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга чугула салыышкын» болурун «Юманите» демдеглээн.

Югославия биле Совет Эвилелиниң аразынга месилдежишкинии өөскүдерин орадажып турганнар ам бууран дүжүүшкүнге таварышканын француз коммунистериниң солуну база демдеглээн. Югославия биле Совет Эвилелиниң аразынга харылзааларны бижыглаар чорукту Франциянның коммунистери үүлүдүзүнүп хүлээп ап турар деп «Юманите» бижээн. «Фигаро» солун база-ла Совет-югослав медеглелдиң улуг ужур-дузалыын айтып турар.

* * *

ДЕЛИ. Л. И. Брежневтиң Югославияга эп-найыралчы аян-чоруунуң түңнелдериниң дугайында Совет-югослав медеглелди Индияда улуг сонуургал-биле таныжып турар. Делиниң солуннары ол документтиниң үтказын тайылбырлаан үүлдериниге Совет Эвилели-биле Югославияның аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге, СЭКП-биле ЮКЭ-ниң аразынга харылзааларны бижыглаарынга бижыг үндезин туруп турарының дугайында ССРЭ-ниң болгаш Югославияның удуртукчуларының бүзүрелин илереткенинче кичээнгей салып турар.

«Индиан экспресс» солун «Москва-биле Белград улам чоокшулажып келгеи» деп бижээн. Л. И. Брежневтиң президент Иосип Броз Тито-биле ужуражышкыны «ажыктыг түңнелдерин» берген болгаш ол ийи чурттуң аразынга найыралды болгаш бот-боттарын билчир чорукту бижыглаарынга идиглиг болган деп ол солун бижээн.

* * *

НЬЮ-ЙОРК. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Югославияга, Венгрияга болгаш Болгарияга аян-чоруунуң болгаш чугаалажышкыннарының түңнелдерин делегейге дыка улуг ужур-дузалыг чугула болуушкун кылдыр америк парлалга көрүп турар.

«НЬЮ-ЙОРК таймс» солун Совет-югослав медеглелди тайылбырлаап, ССРЭ биле ЮСФР-ниң аразынга политика, экономика, эртем-техника болгаш культура талазы-биле, а ол ышкаш СЭКП-биле ЮКЭ-ниң аразынга партийжи шугум талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдериниң калбак программазы ында айыттынган деп демдеглээн.

(СЭТА).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXVI сессиязы

А. А. Громыконуң чугаазы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). ССРЭ-ниң даштыкы харектер министри А. А. Громыко сентябрь 28-те КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXVI сессиязының пленарлыг хуралынга чүве чугаалаан.

Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының амгы сессиязының чылып турар үезинде делегей байдалы берге болгаш нарын боол турар деп, А. А. Громыко бодунуң чугаазынга демдеглээн. Оларның аразында улустарның күзелсоруктарын барымдаалаан чаа үүлдер эвээш эвес, шынчалаада ацаа удур чоруктар амдаа күштүг, ынчангаш делегей айылдыг чоруктан амдаа уштунмаан.

Бистиң социалистиг күрүневис бодунуң тургустуунуң эгелеп турарының үезинде-ле даштыкы политика талазыбиле айтырыгларга бодунуң принципиалдыг туружун шилип алган. Ооң бээр-ле чартык чүс чыл дургузунда ол оон ойталаваан. Улустарның аймыл чок чоруу быжыксын дээш, оларның эргелери хүндүткелдиг болзун дээш ол бүгү үүлдерни кылып келген болгаш кылып-даа турар. Агрессчи, эжелекчи дайынчыны ол килеңвээшкин-биле буруу шапкан болгаш бодунуң холдарында тайбыңныг тугун быжыы-биле тудуп-даа турар.

ССРЭ-ниң даштыкы политика талазы-биле В. И. Ленининиң ажылдап кылган, биске чагааны чиңгине шугумун Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXIV съездизи амгы үе-чадага таарыштыр бадыткап, тодаратка болгай. Ол съезд делегейде болуушкуннарның эң чугула үглашышкыннарын, утка-шынарларын ыяк тодарадып, үнелеп көргеш, тайбыңныг, делегейге кады ажылдажылганың калбак программазын идип үндүргеп.

Найыралдың аян-чоруу

ДЕЛИ. СЭТА-ның корр. В. Матяштың дамчыдып турары болза:

Эп-найыралчы Индияның премьер-министри Индира Гандиниң Совет Эвилелинде аян-чоруу индий хөй-ниитизиниң кичээнгейин хаара тудуп турар.

«Москва Индира Гандиниң изин-биле уткуп-хүлээп алган»— деп, найысылалдың солуннарының үүлдериниң эгезин улуг үжүктер-биле парлап үндүргеи. «Дээрги Ганди Совет Эвилелинде бодунуң үш хонук аян-чоруун чедишкиниииг эгелээн»—деп, «Стейтсмен» солуниуң корреспондентизи дыңнатканы.

Индий премьериниң Москвада аян-чоруу индий болгаш совет улустарының аразынга найыралды быжыглаарынга, ССРЭ биле Индияның аразынга үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы калбартырынга чаа салыышкынны киирер дугайын ССРЭ-де Индира Гандиниң аян-чоруунга тураскаатканы үүлдерде онзалап демдеглеп турар. Ол аян-чорук тайбың, найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында Индий-совет керээниң амыдыралга боттанып турарының херечизи-дир деп «Нэшнл геральд» солун демдеглээн.

Бо талазы-биле Европа эң улуг кичээнгейни хаара тудуп турар деп, А. А. Громыко уламчылап чугаалаан. Амгы үеде ол дипте болуушкуннар дүшкүүрлүг байдалды чавырылдырарының талазынче чайгылып турарының демдектери көстүп кээп турар апарган.

Барын Берлинге хамаарышкан айтырыглар талазыбиле чоокта чаа ат салган дөрт талалыг дугуржулга дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш мөсилдежишкиннииң бир эң айылдыг үндезинии узуткаан, Европа талазы-биле политиканың аарыглыг талазын кадыкшыдып турар. Совет Эвилели ону чедип алыр дээш шаг-шаандан бээр, туруштуубиле демисежин келген.

Европаның кургаг черде ийи күрүнелери—Совет Эвилели-биле Франциияның аразынга бот-боттарын билчип, чөпшээрежип турар чоруу Европа диптиң эң чугула үндезинниериниң бирээзи апарган. Ынчангаш Европага тайбыңныг эрге-ажыктары дээш, улустар аразының аймыл чок чоруунуң эрге-ажыктары дээш, ол ийи чурт боттарының харылзааларын ам-даа бедик чадаже көдүрер дээш туржуп турар бис.

ГФР-биле ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң Керээзи Европаның бүгү күрүнелериниң эргеажыктарынга таарыжып турар. Ынчангаш ол керээлер ам удавас хүлээп көрдүзер болгаш күштүг боол кирер деп күзеп турар бис.

Дараазында — ЧССР-биле ГФР-ниң аразынга харылзааларны таарыштыр шиитпирлээри артган. Ол ышкаш КНО-га ГДР-ни хүлээп алырынга кара өжегзөр шаптыктаарын соксадыр үе база келген.

Ооң соонда А. А. Громыко айыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле ниити Европаның чөвүдел хуралын чыылдырар дугайында социалистиг чурттарның саналының улуг ужур-дузалыын айыткаш, ацаа АКШ болгаш Канада база киржип болурун демдеглээн.

Бүгү районнарның күрүнелериниң аразынга харылзааларының талазынче чайгылып турарының демдектери көстүп кээп турар апарган.

Европаның, Азиянып, Африканың, Латин Американың, Океаниянның өске-даа чурттары-биле харылзааларны калбартыры чугула ужур-дузалыг деп көрүп турар бис.

Сөөлгү үеде АКШ-биле КУР-нуң аразында харылзааларның айтырыгларынга А. А. Громыко доктааган.

АКШ-биле харылзааларны база тайбыңны быжыглаарының туружу-биле Совет Эвилели көрүп турар. Кайы-даа талага хүлээттинер шиитпирлерни дилеп тыварына белен бис. Ынчалзажок делегейге хамаарыштыр бистиң принципиалдыг шугумувусту, тайбыңнын быжыг политиказын үүү-бир түр шыпарлыг бодалларга таарыштыр солувас бис.

Индий-Кыдатта байдалга доктаагаш, мында айтыыр болза, Индий-Кыдаттың херектериге бодунуң шеригдаа, политиктиг-даа холгаарлашкынын, бодунга таарышкан ёзу-чурумнарны боо-чөпсектиң күжү-биле ацаа дөгээр дээр ораддажышкынын АКШ-тың соксадырында болур дээрзин А. А. Громыко демдеглээн. Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуу түр чазааның тайбыңны тургузар дугайында киирген чаа саналдары улуг чугула болу берип турар, ону Вьетнамның Демократтыг Республиказы деткээн болгай.

Совет Эвилели моон соңгаар-даа аку-дуңма вьетнам улустуң, Лаостуң, болгаш Камбоджаның улустарының боттарының эргелери дээш чөптүг демиселиге эргежок чугула бүгү деткимчеии көргүзер.

Чоокку Чөөн чүктө байдалды ап көргеш, Израиль болгаш ацаа деткимче көргүзүп турар күштер тайбыңны күзеевейн турарлар дээрзин А. А. Громыко демдеглээн. КНО-нуң чиңгине секретарының түскай төлээлекчизиниң ажылын олар савдаратканнар, Айыыл чок чорук Чөөрээлелиниң биидингир шиитпирииге дүүштүр политика талазы-биле таарыштырып шиитпирээр чорукка дуза көргүзерин ол толээлекчиге даасхан турган болгай.

Ам үүе кымга-даа тодаргай апарган: Израиль тайбыны күзевейн турар, бир эвес ону күзээе-даа эжелекчи тайбыны бодап турар. Ынчангаш Чоокку Чөөн үүктүң айтырыгларын шиитпирээрииге КНО салыышкынын киирип болур.

Чөөн Пакистанда тургустунуп келген айтырыгларны үүле политика талазы-биле таарыштырып шиитпирлээриниң оруу-биле шиитпирлеп болур дээрзиие бүзүредиин А. А. Громыко илергейлээн.

Чепсегленишкинии дүжүреринің айтырыгларын боттуу-биле шиитпирээрде, бүгү күрүнелерниң күженишкинерин каттыштырары негеттинер деп, А. А. Громыко демдеглээн. Чепсегленишкинии дүжүрери дээш демиселге күженишкиннерин улам идепкейжидириниң сорулгазынга делегейниң бүгү күрүнелеринии кижилгезинбиле чепсегленишкинии дүжүрер дугайында бүгү-делегей конференциязын чыыры таарымчалыг болур ийик.

Чепсегленишкинии дүжүрери — делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарының, тайбыны хандырарының эң-не идегелдиг оруу ол болур.

КНО-нуң кол сорулгазы, ооң ажыл-чорудулгазының өзээ—тайбыны камгалаары болгаш быжыглаары, дайынны чайладыры болур. Кол Ассамблеяның амгы бо сессиязының ажылы чедишкиннииг болзун дээш, Совет Эвилели бодундан хамаарыжыр бүгү үүлдерни кылыр.

ССРЭ-ниң даштыкы харектер министри А. А. Громыконуң чугаазын КНО-нуң Кол Ассамблеязының делегаттары улуг кичээнгей-биле дыңнаап болгаш адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

ВЬЕТНАМ ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА

ЧУРУКТА: Ханойда чаа чурталга бажыңнарының тудуу.
ВИА—СЭТА-ның фотозу.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинде

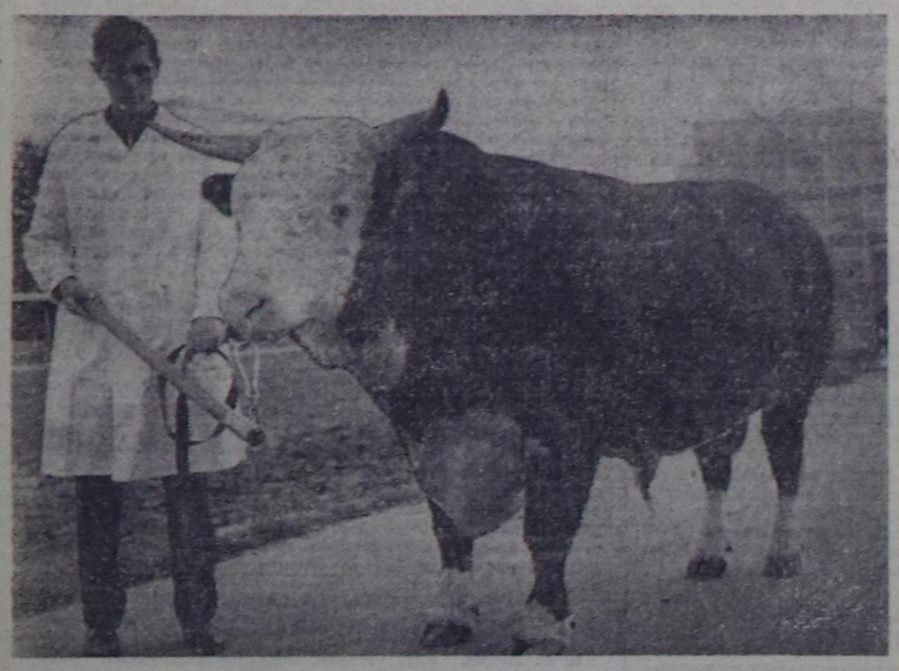

МОСКВА. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң Делгелгезиниң мыйыстыг бода мал павильонунга чурттуң мурнавчы ажыл-агыйларындан чаа экспонаттарны — зң дээре уксаалыг малдарыны чедирип келген.

ЧУРУКТА: көргүзүлге черинде. Казахтың ак баштыг уксаазының чеди харлыг Пушок деп бугазын мал ажаакчызы В. А. Райхтың (Караганда областының «Просторненский» деп уксаажыдылга заводу) көргүзүп турары.

ЧУРУКТА: көргүзүлге черинде. Черкигов областың Прилук районунуң «Октябрь 10 чылы» колхозундан келген саанчы эр И. Е. Ходак Мальвина деп саар инекти көргүзүп турары. Чылда ортумаа-биле бээр сүдү (саалданың 300 хүнниринің дургузунда) — 14431 килограмм, сүдүнүң үскүрү — 3,94 хуу.

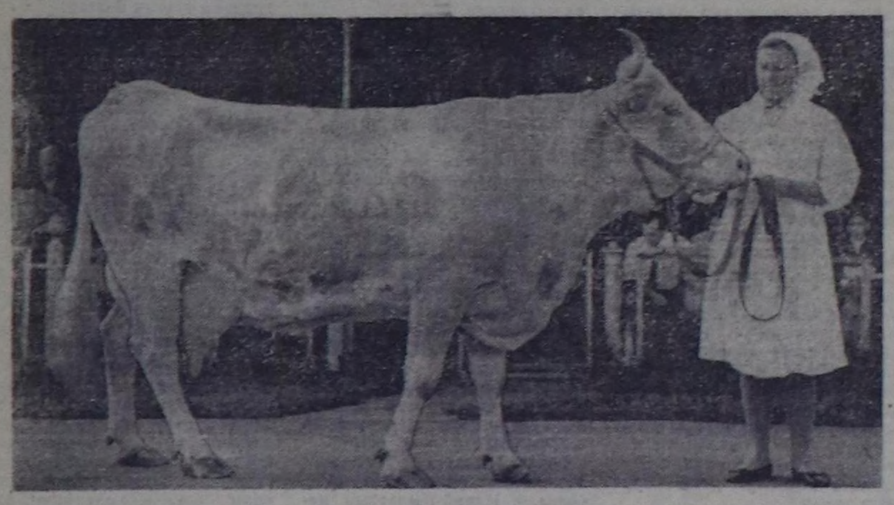

ЧУРУКТА: база-ла көргүзүлге черинде. Киев областың «Большевик» колхозундан келген саанчы Л. С. Болмаа Кава деп саар инекти көргүзүп турары. Чылда бээр сүдү ортумаа-биле (саалданың 300 хүнниринің дургузунда)—13624 килограмм, сүдүнүң үскүрү — 4,29 хуу.

Н. КУЛЕШОВТУҢ фотолары. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Өңнүктерниң улуг концерти

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. (Телефон-биле). Моол Арат Республиканың Кобдо аймаанның хөгжүм-шии театрының артистерин Барыын-Хемчик районнуң партия, совет болгаш хөй-ниитн организацияларының төлээлери чылыы-биле уткуп алган.

Моол артистер бурунгу хүн кежээ Кызыл-Мажалыктың Культура бажыңынга концерт көргүскен. Барыын-хемчикчилер өңнүктерниң уран чүүлүн улуу-биле сонуургаан. Ыраажылар эштер Намид, Намжил оларны болгаш өскелерни-даа көрүнчүлер сценаже каш удаа чалап турган.

Концерт төнген соонда, СЭКП райкомунуң бирги секретары В. Чернов, райкүүскомнуң даргазы С. Амырбит моол өңнүктерниң бараалгаткан солун концертинге өөрүп четтиргенин илередип, оларга улам ыңайгы чогаадыкчы улуг чедиишкиннерни күзээн. Артистерниң удуртукчузу эш Минжүр харыы чүве чугаалаан, чылыы-биле хүлээп алганы дээш өөрүп четтиргенин илергейлээн.

Моол артистерниң онзн көртүзүглери үргүлчүлеп турар.

ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛДЫҢ ЭҢ ЧУГУЛА УЧАСТОГУ

Совет парламга — бистиң нинтиледиң угаан-бодал амыдыралывың чарылбас кезээ болур. Ону дамчыптыр партия калбак массалар-биле доктаамал харылзажып, ажылчы чоннарны марксисчи-ленинчи мировоззрениеге, коммунистиг моралыга кижизидип турар. Парламга ажылчы чоннарны СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, тоску беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг боттандырарынче мобилизастап, хейзът кирген турар партийжи инзир болур.

Совет кижилерни парламгага сонуургалы болгаш негелдези улам-на бедээн. Бир эвес 1965 чылда Кызылга болгаш оон чоок-кавызында чурттакчылыг черлерге муң кижиге онаалтыр 604 солуннар болгаш журналдар онаажын турган болза, 1971 чылдың январьда муң кижи-ле — 1.094 экземпляр солун-сетküүлдерни чагыдып ап турар апарган. Солуннар болгаш журналлар чагыдылгазы ынчалдыр чылдынна улам көвүдеп турар.

Массавыг оргузунга парламга бижидилгезин улам калбартыр дээш хоорайның партия организацияларының секретарылары улуг ажылды чорудуп келген. Ылангыя Кызылдың электростанциязында партия организациязы (секретары эш Григорьев), пассажирдер АТБ-зинде (эш Сайгутина), авиапортта (эш Попов), тудуг материалдарының комбинадында (эш Курченко) болгаш оондаа оскелерни хөйүү адап болур. Ол коллективтерде парламга бижидилгезин пептередиринің болгаш пропагандалаарының талазы-биле чөвүдеддер тургустунган болгаш ажылдап турар. 1972 чаа чылдың парламга бижидилгези эгелээнден бээр үени эртken чылдыы-биле деңнээрге бо чылын дыка организастыг. Хоорайның партия организациялары парламга бижидилгези эгелээринге чедир ол улуг кампанияга белеткел ажылын эжиктиккен. Парламганың хөй-ниити тарадыкчыларының болгаш харылзаа салбырларының начальниктериниң хуралын эрттирген.

СЭКП Кызыл хооркомунуң август 19-та болган бюрозунга «1972 чылдың парламга бижидилгезин чорударының дугайында» доктаалды хүлээп алган. Цехтерде, бригадаларда, участоктарда парламганың хөй-ниити тарадыкчыларынга эң-не идепкейлиг, сагыш-човаңныг кижилерни шилип алырын партия организацияларының секретарьларынга бижидилге эгелээринин ырак мурнунда-ла дааскан турган. Ол ёзугаар ажылды кайда-ла ыки тургускан болдур, ында байдал сентябрьның эге хүннеринден-не чедиишкинниг болуп көстүп берген. Пассажирлер АТБ-зинде парламганың хөй-ниити тарадыкчызы М. Белогорская 3300 рубльге 700 ажыг экземпляр солуннар, журналдарның квитанциязын дужаган. Ол ышкаш авиабудурулгеде парламга бижидилгезин пептередиринің болгаш пропагандалаарының талазы-биле Л. Макаровка удурткан чөвүлелде байдал дыка эки. Мында парламганың хөй-ниити тарадыкчылары 8 кижи ажылдап турар. Олар бижидилге талазы-биле быжыглаткан участоктарының солун, сетküүл чагыткан акша, квитанциязын эш Макаровка дужаарга ол кижи «Совэпечатка» дигин-биле эккеп турар. Чөвүлелдиң удуртукчузу чагыткан солун-сетküүлдүң үчёдул тургузуп, хөй-ниити тарадыкчыларының ажылынга аргасүмени берип турар. Үжудукчулар 500 ажыг экземпляр солуннар, журналдарны 2600 рубльге бижиткеннер, оон иштинде, «Правда» 28 экземпляр, «Комсомольская правда». —36, адырлар дайы-биле түскай журналдар 60 ажыг экземпляр болган.

Тудуг материалдарының комбинадыны чаа тургустунган аныяк организация, ында парламга бижидилгези бо чылын бир-ле дугаар эгелээн. Парламга бижидилгезин пептередир болгаш пропагандалаар чөвүлелди партия кежигүнүнге кандидат В. Ковалев удуртуп турар. Аныяк коммунист эш Ковалев партийжи даалганы эки күүседип турар. Сентябрьның баштайгы чартыында коллектив кежигүннери 120 солуннуг, 230 журналды бижидип алган. Кызыладың авиастроительстроительстанциязында парламганың хөй-ниити тарадыкчызы эш Черкашина, түбдиспансерде эш Зубкова, республика эмнелгезиниң хирургия салбырында эш Устюгова, «Кызыл тудуг» тудуг эргелелинде эш Чуркина, № 7 школада эш Абросимова оларның эки ажылын демдеглээри өөрүнчүг.

Мурнуку чылдарда хоорай чоок-кавызының суурларынга парламга бижидилгезин ындыла чугулалавайн турган болза, ам парткомнар секретарьлары —«Кара-Хаак» совхозта —эш Маадыров, «Сукпак» совхозта —эш Котосов олар оңза кичээнгейни салып турар. «Кара-Хаак» совхозта парткомнуң сентябрь 10-да болган бюрозунга 1972 чылдың солуннар, журналдар бижидилгезинин чорун турарының дугайында харылзаа салбырының эргелекчизи эш Конныхтың отчёдун дыңнаан.

Бижидилге кампаниязы эгелээш, 20 ажыг хонганда безин хоорайның амырал хандырыла комбинады, иднкеп чуур комбинат, пединститут болгаш өске-даа черлерде чаа чылдың парламга бижидилгезинче эгелеп кирбээн. Мындыг янзылыг эптежир аргажок шүүлеп чоруктардан дарыы чайлаар херек.

Парламга бижидилгезинин кампаниязы, ылангыя төп солуннар, журналдарга, ноябрь 25-ке чедир уламчылаар. Ийи ай чыгам арткан бо үеде өгбүле бүрүзү солуннар, журналдарны шилип чагыткан турарын чедип алыр дээш моон соңгаар-даа организастыг хемчеглерни алыр апаар. Маңаа хамыктын мурнунда партия организацияларының удуртукчу ролю негеттинер.

М. НИКОЛАЕВА.

Кызыл хоорайның «Союзпечать» агенствозунуң начальниги.

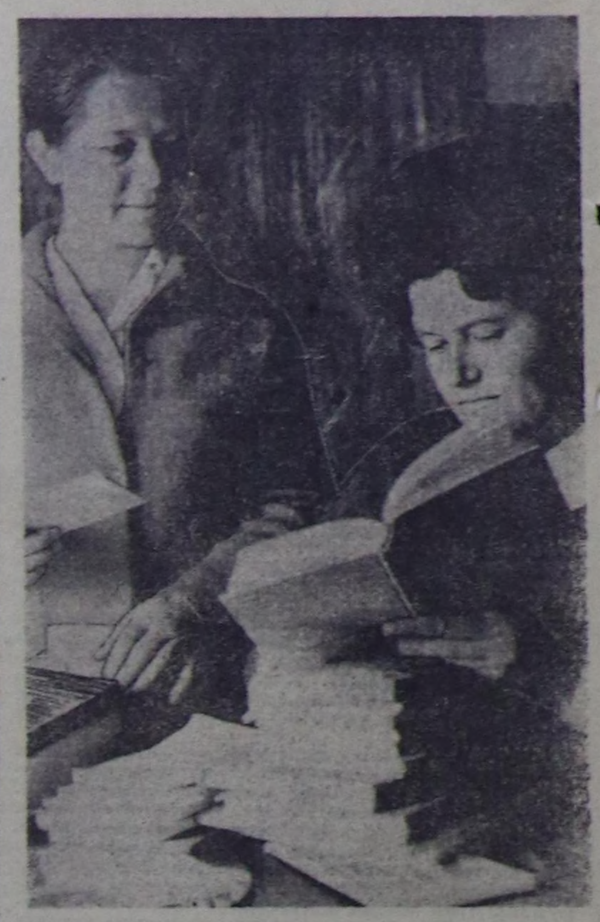

Алевтина Александровна Швецованың ажыылдаар столунуң кырынга четен чогаалдарның номнары эңдере-де чыгдына бээр. Улуг чогаалчы Александр Сергеевич Пушкинниң ады-биле адаал найысмалалда республика библиотеказынга кирген номнар аймаанның шуптузу ооң холуң дамчын эртер.

Библиотеканың ажылдакчылары ол-ла хамык номнарны Москвадан болгаш Кызылдың ном садыгларындан чагыдып ап турар. Тываның ном үндүрер черинің үндүрген номнарының чамдызы база ацаа келир. Озарны эш Швецова баштаан ажылдакчылар бүрүткен, дугаарлаан, номчукчуларга номнар бээр кылдысче чорудуп турар. Идепкейлиг номчукчуларның дузазы-биле шаандакы үениң хөвар номнарын тывар ажылды база олар организастап турар.

Бо чоокку эрткен хүннерде кандыг-кандыг чогаалдар ында киргенин сонуургаа мен. Тыва дылда очулгалардан партияның XXIV съездизинге Л. И. Брежневтиң кылганы, СЭКП ТК-ның Отчёт илетклелиниң немей үндүрүлгези дээш, номнар-ла хөй болду.

— Тыва чогаалчыларның бижээн ажылындан чүү бар ирги?—дидим.

—Мында М. Кенин-Лопсаның «Херээженниң чоргаараалы», К. Кудажының «Ырак булут» деп чогаалдары немей кирген — деп, библиотекарь Людмила Яковлевна Кирпиченко харылаан, бүрүткеп, дугаарлаан дептерлерин көргүзүп.

Найысмалалдың чурттакчыларын солун чогаалдар-биле хандырар дээш чүткулдуг ажылдап турар коллективтиң кижилериниң бирээзи —Алевтина Швецова ол библиотекага 20 чыл дургузунда төлептиг ажылдап келген. Эш Швецова каш чыл бурунгаар Ленинградтың культура институдун бот-ооредилге-биле доозкан. Ол ам чоокта чаа ажыттынган номнар четчелээр кылдиетн эргелекчилей берген.

ЧУРУКТА: (оң талдан) Алевтина ШВЕЦОВА биле Людмила КИРПИЧЕНКО.

Сөөг болгаш фотозу О. ОХЕМЧИКТИҢ.

АГААРЫН

Бөгүн республикага болгаш Кызыдаа шоңар булуттаар, чагбае. Барыын угланыышкынныг хаттың дургени секундада 3—7 метр чедер.

Агаарның температуразы даглыг черлерге 2—7, өскелерээрге 7—12, Кызылга 5—7 градус чылыг болур.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

15.40—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Үзел-бодалдарның болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс аай чоруу». 16.10—«Артлото». Музыкалыг программа. 17.10—«Бут бөмбүү». Европа чемпионнарының кубогу. 1/16 финал. ЦСКА—«Галата-сарай». (Турция). Ийиги кезээ. (Бижидилге). 17.55—Сөөлгү медээлер. 18.00—«Альбатростуң соолгу рейзи». Уран-чечен телефильмниң баштайгы үндүрүлгези. Ийиги серия. 19.15—Офирде— «Чалыы назын». «Ужуражылга». Корукчуларның чагаалларынга харыылар.

КЫЗЫЛДАН

20.00—Телемедээлер (тыва дылга). 20.20—«Аңаа суг». Документалдыг фильм. 20.30—«Чөлээш». Дамчыдылга. 21.00—«Пушкинчи шулук чогаалының байырлалы». Документалдыг фильм. 21.10—Телемедээлер (оруе дылга). 21.20—Чарлаалар, рекламалар.

МОСКВАДАН

21.30—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Үзел-бодалдарның болгаш хөделиишкиннериниң чаңгыс аай чоруу». 22.00—«Останкинониң концерт студиязы чалап тур». Осипов аттыг Күрүнеңи академиктиг оруе улустуң үрер хөгжүмүнүң концерти. Солистер Л. Божко болгаш К. Лисовский. 23.00—«Уе». Информастыг программа. 23.25—01.15—Бут бөмбүү. Европа чурттарының кубокталарының адылекчилариниң кубогу. «Динамо» (Москва) «Олимпиакос» (Грециа).

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Цитадел» харыылаан» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Олүмнүг чалыг» 15.00, 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сапыктыг моортай» 9.20, 11.20, «Даарта апрельдиң үш» 13.40, 15.30, «Терең тараа аразында» 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ногаан алчыр-белер» 15.10, «Дүш болган ынакпыл» 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

ӨВҮРНҮҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИНГЕ

Соолгу ийи, үш чылдарда тыва шии чогаалы элээн улуг базымны кылган. Оруе дылдан очулдурган шиилерни санзваска, бистиң тыва чогаалчыларывыс чоннуң сагыш-сеткилин доволдурун, идей-хөөлүн бурунгаар хей-аът киирип келир шиилерни бижээнер.

Оларның аразында Кызыл-Эник Кудажының «Он бир» деп маадырлыг шиизи онзагай турушту эзлеп турар.

Бистиң артистеривис ук шиини Өвүр районнуң ажыл-ишчилеринге көргүзүп чораанар.

Ада-чурттуң Улуг дайыны... Чеже-чеже киленни хаймындырып, чеже-чеже карак чажын будеңнетпээн дээр! Бо ыдыктыг дайынга бистиң тыва чоңувус, оскө аймак терел ССРЭ хамзатылары-биле бир дөмей, эрес-маадырлыг киришкенин кым-даа билир.

«Он бир» — ол он бир маадыр тывалар-дыр. Сурмичнин хостаар дээш фашистерге удур демиселге олар амы-тынындан чарылганнар.

Бо шиизе чүгле он бир тыва маадыр дугайында чугаа үнүп, оларның келир тнилелгеге бүзүрелин көргүзүп турар эвес, а Тывадан барган оскө-даа оолдар, кыстарның шынныг херек дээш демиселин, улуг совет улустуң үзел-бодалы-биле каттыңкан бүзүрелин көргүскен.

Шиинин чидигленишкини үш дайынчы эжишкилер Тумендей (артист Сапык-оол), Самбал (артист Солун-оол), Моңгун-оол (артист Намчыл) оларның Гитлерге чагаа бижип олурары-биле эгелээр. Тыва улустуң уран-чечен тоолларында мерген сестерни ажыглап тургаш, шын-на сеткили-биле олгдузаглыг чагааны дем катчыл бижип олурарыл көргеш, көрүкчү бүрүзү оларга каттыжа бээр.

Оон ынай бир дүшкүүрлүг көргүзүг болза, тыва эки-турачы Тоютчук (артист Чадамба), оруе солдат Иванов (Тыва АССР-ниң улустуң артизи Намдарал) оларның фашистерге түттүрүп алыры.

Немец идегеттер оларны чежемейнин-даа көгүдүп, эриидеп, эттезе өчүк үндүрүп ап шыдавааннар.

Ынчан обер капитан Курт Гиблер (артист Чөлбепей) Ивановту адып каары-биле обер лейтенант Эрнст Вернерни (артист Дыртык) чорудар. Эрнст Вернер — фашизм деп чогум чүл ол дээрзин эки билип апкан, шынның талазынче кирген офицер. Ол, Ивановту адып өлүрер черинге экелгеш, салып чорудуптар.

Ивановта алды санныг алдын дин бар дээрзин Курт Гиблер эриидеп тургаш, санап апкан. Аттырып каан Ивановтун ол алдын диштерин туруп экизэри-биле Бруннерни (артист Дамба-Даржа) чорудар. Оон сеги чыдар ужурлуг онгарга чеде бээрге, ында чүү-даа чок болур. Ынчан Эрнст Вернерниң «үүлгедиин» билдирер болгаш Курт Гиблерге ол аттырып каар.

Немец фашистерниң олчаргак, хоптак чоруу мыя бо алдың диштер дээш көргүзүгден безин тодаргай.

Шиизе эки турачы тыва оол (артист Солун-оол) биле орус кыс (артист Далар) оларның ынакшылче шилчип бар чоруур кайыралы чаптанчыг болгаш бүзүренчиг.

Бераның иези (артист Дарый) тыва эки турачыларга уруубиле кады ажыктыг медээлерни чедирип келирлер. Эки турачы Тоютчуктуң эрес-маадырлыг чоруу шиинин идейлиг утказын улам көдүрүп турар.

Он бир маадыр тывалар чырыткылыг чурттарга, амгы бистернин келир үевис дээш амы-тынындан чарылганнар.

Дайынга баргаш, эзи келбээн чангыс чер чурттугларывыстың тураскаалы салгалдар дамчып, төөгүвүске чырыткылыг арын болуп артар.

Амыдырал талазы-биле шынзыг, идейлиг утказы бедик, аныяк өскенни патриотизмге кижизидиринге улуг салдарлыг «Он бир» деп тыва эки турачылар дугайында бо шии көрүкчүлерниң талазындан чогуур үнелелди алыр дээрзинге чигзиниг турбас.

М. ДОРЖУ.

Өвүр район.

Болган таварылга

Амы-тыны камгалаттынган

Сентябрьның 10-нун кежээзинде хат хадаан болгаш чаъс чагган. Дүнекинин бир шак үезинде Сиилин, Окчаа Доңдувайларның бичии уруу улаарап, ыглай берген. Ачазы уруун аргалап каапш, дашкаар үнүп келирге, Хайыракан суурнун Доңгур-Кызыл кудумчузунун бажында улуг чалбыын дээрде шөйлүп үнүп турган. Доп-дораан маңнашпаан келирге, ийи аал ишти чурттаар бажынның бир ужунда школа директору Ким-оол Бодганович Кыргыстың бажыңының верандазы хып турган.

Шак-ле чидирген херек чок, дүрген хөделири чугула деп олар шиитпирлээн. Ол-ла чоок-кавыда кожаларны оттуруп эгелээн. Бир дугаарында Күжүгеттерниң өг-бүлези дузалажып келген: улуг кижилер-биле кады оглу Володя, дүмазы Андрей база дем-не келген Сиилин олар бажыңның сонгаларын буза шапкаш, улуп чыткан үш бичии уругну үнүрүп, оларның амы-тынын камгалап алганнар.

Кожалары өртү өжүрүп, бажыңның эт-хереклелин сонгалардан үндүрүп камгалап ап эгелээн. Ол аразында башкы Александра Чаш-оол Шагаан-Арыгга өрт камгалалыының черинче телефон долгаан. Удавазында машиналар келгеш, өртү өжүрүп, верандадан ангыда, бажыңның болуп камгалап алганнар.

Бажыңның эзлери ол кежээ боттары чок турган. Өрттүң үнген чылдагаанын: аңаа арткан үш бичии школачы уруг кежээ 9—10 шак үезинде верандада печкага чем хайындырган, эртен өг кыысыр дээш, ол ыяштыг бичелээш, печка аксынга беле салыы кыан. Оон кырынче көс дүшкеш, шалдан эгелеп өрт болганын райондан келген ажылдакчылар тодаткан. Бичии уругларны эш бажынга, улуг кижилерниң хайгаарал чокка арттырын каары черле айыылдыг.

О. НУРСАТ.

Улуг-Хем район.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының болгаш пропаганда киллизинин 35-24, карысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амы-дырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көзээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чагаа база совет тургузуг киллизинин 41-27, информация киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черинин республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—00442.

Солун неделяда 6 катап үнер